

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

On sekizinci İçtima

9 . IV . 1337 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	406:407	Memurin Komisyonları teşkil edilmesine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/256)	408:411
2. — Muhtelif Evrak	408	2. — Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, Hükümet İkraz Kanunu hakkında teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/250)	411:413
1. — İkinci İnönü Muzafferiyeti mü-nasebetiyle muhtelif mahallerden mevрут tebrük telgrafları	408	3. — Bolu Mebusu Doktor Fuat Beyle rüfekasının, Ereğli - Ankara tarikının turuku umumiye meyanına ithaline dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/257)	413:414
3. — Tezkereler	408,428	4. — Van Mebusu Hasan Sıddık Beyin, Van Şehri'nin su yollarının imarı için Nafia Bütçesinden altı bin lira tahsisine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/253)	415
1. — Tebdilhavaya muhtağ zâbitana harcırah itasına dair kanun lâyihasının müstacelen müzakeresi hakkında İcra Ve-killeri Riyaseti tezkeresi	408	5. — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, bâzı ahvalde şahadetnamesiz dâvavekilleri istihdamına müsaade edilmesine dair tek-lifi kanunisi ve Adliye Encümeni mazba-tası (2/M. 80)	416
2. — Aydın Mebusu Esat Efendi ile arkadaşlarının Yarangüme - Muğla tariki-nin turuku umumiye meyanına ithaline dair takririne cevaben Nafia Vekâletinden mevрут tezkere	428:430	6. — Kastamonu İstiklâl Mahkemesin-ce idama mahkûm edilmiş olan Hüseyin-oğlu Osman hakkında Kengiri Mutasarrıf-lığının tezkeresi ve Adliye Encümeni maz-batası	416:423
3. — Siird Mebusu Salih Efendinin, Kezir ve Başur suları üzerine köprü inşasına dair temenni takririne cevaben Na-fia Vekâletinden mevрут tezkere	430:431		
4. — Ergani Mebusu Emin Beyin, Elâ-ziz - Palu - Kiği tarikının tamir ettirilme-sine dair takririne cevaben Nafia Vekâle-tinden mevрут tezkere	431		
4. — Mazbatalar	408:432		
1. — Tokad Mebusu Rifat Beyin, me-murinin sureti azil ve nasbı işleriyle meş-gul olmak üzere vilâyet merkezlerinde			

7. — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, İstanbul'ca neşrolunan aflar ve tecili mücazat kararnamelelerinin gayrimuteber addi hakkında teklifi kanunisi ve Adliye Encümeni mazbatası (2/242) 423:425

8. — Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Tarifesi'nin altı misline iblâğı hakkında kanun lâyihası ve Nafia, Kavanini Maliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları 432:442

5. — Sualler, cevaplar 425,431

1. — Karahisarı Sahib Mebusu Ömer

Lûtfi Beyle İsmail Şükrü Efendinin Cenup ordusuna mensup kıtaatin maaşlarına ve saireye dair iki tane sual takriri ve Müdafaai Milliye Vekili Fevzi Paşanın tahrirî cevabı 425:428

2. — Dersim Mebusu Abdülhak Tevfik Beyin, Hâkimi Münferit Teşkilâtından Dersim Livasının mahrum bırakılması sebebinin bildirilmesine dair sual takriri ve Adliye Vekâleti Vekili Hafız Mehmet Beyin tahrirî cevabı 431:432

BİRİNCİ CEİSE

Açılma saati : 2,30 sonra

REİS — Reisisani Doktor Adnan Beyfendi

KÂTİP — Ziya Hürşit B. (Lâzistan)

REİS — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

(Zaptı sabık hulâsası Kâtip Ziya Hürşit Bey tarafından okundu.)

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci celse

Hasan Fehmi Beyfendinin tahtı riyasetlerinde saat ikide bilnikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. İnönü muzafferiyeti ahiresini tesiden Şeyh Sünusi Hazretleriyle vilâyattan mevрут telgraflar okunarak cevap yazılması tensip edildi. Elcezire Hareketi Vatanıye Reisi Mirliya Hacim Paşadan mevрут telgraf dahi kıraat olundu. Yunanlılarla teşriki mesai eden bâzı Abazaların tel'inine dair Düzce Abaza eşrafından ve Bafralıların orduya dört bin kilo tütün hediye eylediklerine dair On Beşinci Fırka Kumandanlığından mevрут telgraflar okunarak Heyeti Vekileye havale olundu. Heyeti Vekileden mevрут iki aylık Evkaf Bütçesi ile makam maaşatına dair lâyiha kanuniye Muvazenei Maliye ve Şeriye encümenlerine, Kütahya Mebusu Cemil Beyin Nizamnamei Da-

hilinin (39) neu maddesinin tadiline dair takriri Nizamnamei Dahilî Encümenine, Tunalı Hilmi Beyin Ereğli kömür ocaklarıyla, Kengiri tuz madenindeki ameleye dair mütaaddit sual takrirleri İktisat, Adliye, Dahiliye ve Maliye vekâletlerine, Siird Mebusu Salih Efendinin her vilâyette bir Darü'lulûm Medresesi küşadedilmesine ve Karahisarı Şarki Mebusu Mustafa Beyin, Büyük Millet Meclisi âzalarının tahkikat ve muhakematına, Muş Mebusu Mahmut Sait Beyin şehit aileleri menfaati için bir piyango tesisine ve şehit ümera ve zâbitan ailelerine mafevk rütbe maaşı tahsisine dair teklifleri Lâyiha Encümenine, Celâleddin Arif Beyle rüfekasının Hariciye Vekâletinden İngiltere Hükümetine çekilen protestonameye dair istizah takriri Hariciye Vekâletine ve Ordu - Sivas tarikinin turuku umumiye meyanına ithalinin muvafık olduğuna dair Nafia Encümeni mazbatası Mu-

vazenei Maliye Encümenine, Malatya Mebusu. Feyzi Efendinin mecruh kumandanlardan Halit ve Kemal Beylerin bir derece terfilerine dair takriri Müdafaa-i Milliye Vekâletine havale olundu. Dairei intihabiyesinden avdet etmiş olan Erzurum Mebusu Mustafa Durak Bey bir celse hafiye Şark ahvaline dair Meclise mâruzatta bulunacaklarını beyan ettiler.

Cepheden avdet etmiş olan Operatör Emin Bey ihtisat ve meşhudatını Meclise arzyledi. Kayseri Mebusu Rifat Beyle Bolu Mebusu Fuat Bey ve rüfekasının menatıkı harbiyedeki düşman fecayiinin tetkiki için Meclisten bir Heyet izamına dair takrirleri ret ve Karesi Mebusu Hacim Beyin ordunun arkasında bir İstiklâl mahkemesi bulundurulmasına dair takriri ruznamede mevcut olan İstiklâl mahkemeleri meselesi ile tevhit, Erzincan Mebusu Osman Fevzi Efendinin Erzincan'da bir Darülhilâfe Medresesi küşadına dair takriri Şeriye Vekâletine havale olundu. Palu Kazasının müstakil liva haline ifrağı hakkındaki teklifin müzakeresinin Dahiliye Vekilinin intihabına kadar tehiri tensip olunarak teneffüs için celse tatil olundu.

İkinci celse

Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde içtima ederek Matbuat Müdiriyyetinin hesabatını tetkik için üç kişilik komisyonun intihabı icra edilerek Salâhaddin Bey (Mersin), Ali Şükrü Bey (Trabzon), Basri Bey (Karesi) ihrazi ekseriyet eylediler.

Bilâhara haneleri hedim ve tahrip olunan vilâyatı müstahlâsa ahalisine hane itasına dair kanunun müzakeresi cereyan ederek kanun yeniden tetkik edilmek üzere Müfit Efendi tarafından verilip nazarı dikkate alınan takrir ile ve müstaceliyet kararıyla Muvazenei Maliye Encümenine, Askerî Tekâüt ve İstifa Kanununun on ikinci maddesinin tadili hakkındaki lâyihai kanuniye dahi mezkûr encümene iade olundu. Memurini Muhakematı hakkındaki lâyihai kanuniyenin Cumartesi ruznamesine alınması karagir oldu. Anı mütaakıp vazife esnasında hayvanatı telef olan zâbitan, jandarma, polis ve tahsildarlara tazminat itasına dair lâyihai kanuniyenin müzakeresine geçilerek Heyeti Vekile huzuriyle tehiri müzakeresi tensip olunarak, Cumartesi günü içtima edilmek üzere saat

beş buçukta celseye nihayet verildi.

9.4.1337

Reisisani	Kâtip	Kâtip
Dr. Adnan	Ziya Hürşit	Feyyaz Âli

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) — Efendim, Hariciye Vekâleti tarafından İngiltere Hariciye Vekâletine verilen protesto değil, notadır. O vehile tashihini teklif ederim. (Protestodur sadaları).

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Takdim ettiğim takrirler meyânında bir takririm daha var idi; bu takrir Ereğli Havzasında kazazede olan amelenin umur ve dâvası hakkındadır. İktisat Vekâletinden verilen emrin tenfizi ahkâmı için Adliye ve Dahiliye vekâletlerince mahallerine emir verilmesi temennisine dair idi. O, zapta geçmemiş, zapta geçmesini teklif ederim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey, Dahiliye Vekilinin huzuriyle müzakeresi cereyan etmesi lâzımgelen bir takririm var. O da geçmemiştir. (Geçti sadaları). Hayır, o değildir.

NEŞET B. (Kengiri) — Efendim, Hariciye Vekâletinden istizaha dair olan takrir bu vehile değildir. Hariciye Vekilinin burada sulhverliğe mugayir beyanatta bulunmasından nâşidir.

REİS — Takrire göre tashih ederiz efendim. Başka söz isteyen var mıdır?

DURAK B. (Erzurum) — Bendeniz bir celse hafiye istemiştim. Dün kararlaştırılmış idi, arkadaşlar bu hususta söz söylemişti.

REİS — Pazartesi günü. Bugün için kabul edilmiş mi idi? (Hayır, hayır sesleri). Pazartesi günü yaparız.

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Reis Bey, Durak Beyin hafi celse teklifi Heyeti Celilenin kararına iktiran etmemiştir. Karara iktiran ettikten sonra gün tâyini iktiza eder.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Müsaade buyurulur mu efendim? Meclisi Âli hafi celsenin akdini kabul buyurdu. Yalnız şu saatte olsun, diye karar vermemiştir. Fakat hafi celse yapılsın diye karar verilmişti. Durak Beye hafi celsede beyanatta bulununuz, denmiştir efendim.

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Durak Bey hafi celseyi teklif etti. Fakat karar istihsal edilmedi. Karar istihsal edildikten sonra günü tâyin edilsin.

REİS — Efendim, hafi celse hakkında Mee-

liste bir karar verilip verilmediğine dair bir te-
reddüt hâsıl olmuştur. Tabii hafi celsenin mahi-
yeti bizce malûm değildir. Efendim, hafi celse-
nin akdini münasip görenler lütfen el kaldırsın.
Hafi celsenin akdine karar verilmiştir. Binaen-
aleyh Pazartesi günü münasip görürseniz hafi
celse akdederiz.

OSMAN B. (Lâzistan) — Müzakere esnasın-

da cereyanı müzakere müsait bir şekil alırsa bu-
gün akdedelim.

DURAK B. (Erzurum) — Pazartesi gününü
kabul ediyorum.

REİS — Pazartesi gününü kendileri de ka-
bul ediyor efendim. (Pekâlâ sesleri). Bu tadi-
lât nazarı dikkate alınarak zaptı sabık kabul
olundu.

2. — MUHTELİF EVRAK

1. — *İkinci İnönü Muzafferiyeti münasebe-
tiyle muhtelif mahallerden mevrut tebrik telgraf-
ları*

REİS — Efendim, İkinci İnönü Muzafferiyeti-
yetini tesiden mülhakattan gelen telgraflar var :
Narman Kaymakamlığından, Ordu Müdafaai
Hukuk Riyasetinden, Trabzon Valisinden, Of
Belediye Reisinden, Erzurum Belediye Riyase-
tinden, Bolu Müftülüğünden, Sivas Heyeti
Merkeziye Riyasetinden, Trabzon Belediye Ri-
yasetinden, Tokad Müdafaai Hukuk Cemiyetinden,
Aksaray Müdafaai Hukuk Cemiyetinden,
Kargı Belediye Riyasetinden, Zonguldak Müf-
tülüğünden, Düzee Belediye Riyasetinden, Amas-
ya Müftülüğünden, Bartın Kaymakamlığından,
Kurucasıle Nahiyesi Belediye Riyasetinden,
Yenihan Belediye Riyasetinden, Eğrigöz Kay-
makamlığından, Gümüşane Müdafaai Hukuk Ce-
miyetinden, Hopa Müdafaai Hukuk Cemiyetinden,
Batum Mebusu Edip Beyden, Karahisarı
Şarki Mutasarrıflığından.

Bunlara Divanı Riyaset münasip cevaplar
verir.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Geçenlerde

bilmünasebe anlatmıştım. Bu tebrikât ahali ve
belediye tarafından tabii yapılıır ve lâzımdır. Fa-
kat kaymakamın, mutasarrıfın, valinin doğru-
dan doğruya Meclise müracaatlarını ve onlara
cevap vermeyi anlamıyorum. Zaten telgraf hat-
ları mahmuldür. Binaenaleyh böyle fazla şeyle-
re lüzum yoktur. (Doğru değil sesleri).

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Milletin
hissiyatını arz ediyor. Buna mâni ne? Menedeme-
yiz.

YAHYA GALİP B. (Kırşehir) — Tekmil me-
murinin riyaseti burada içtima ediyor. Ne için
yazılmasın efendim? Her kes yazsın, ücretini ve-
riyor.

REİS — Tabii, çektirmeyi menedemeyiz. Fa-
kat cevap verilmesi meselesini Divanı Riyaset na-
zarı dikkate alır.

FAİK B. (Cebelibereket) — Efendim, eğer
karar şeklinde olursa doğru değildir.

REİS — Karar değildir. Divanı Riyaset
nazarı dikkate alır, Heyeti Umumiyyeye bildiri-
riz.

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) — Vali-
ler, mutasarrıflar; Müdafaai Hukuk Cemiyetle-
rinin reisleridir. Onlar da efradı millettendir.

3. — TEZKERELER

1. — *Tebdilihavaya muhtaç zâbitana harcırah
itasına dair kanun lâyihasının müstacelen müza-
keresi hakkında İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi*

REİS — Efendim, tebdilihava alan zâbitanın

harcırahına dair evvelece takdim edilmiş olan
kanunun tesrii müzakeresine dair Heyeti Veki-
le Riyasetinden bir tezkere vardır. Münasip
görüyorsanız önümüzdeki celselerden birine ala-
lm. (Muvafık sesleri).

4. — MAZBATALAR

1. — *Tokat Mebusu Rifat Beyin, memurinin
sureti azil ve nasbı işleriyle meşgul olmak üzere
vilâyet merkezlerinde memurün komisyonları teş-
kil edilmesine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha En-*

cümeni mazbatası (2/256)

REİS — Tokad Mebusu Rifat Beyin vilâyat-
ta bir intihabı memurün encümeni teşkil edilme-
sine dair Lâyiha Encümeni mazbatası vardır.

Lâyiha Encümeni mazbatası

Devairi merkezîyede bir intihabı memurin encümeni bulunduğ gibi azil ve nasbı vilâyatta rüesayı memurini idareye mevdu memurlar için de vilâyat merkezlerinde kadı, defterdar, mektupçu, sermühendis orman, ziraat, defteri hakani, nüfus müdürlerinden ve livalarda dahi aynı zevattan mürekkep birer intihabı memurin encümenleri teşkil ve vilâyat liva ve kazalar memurlarının da bu encümenler marifetiyle tâyin ve azilleri lüzumuna dair Tokad Mebusu Rifat Beyin Encümenimize muhavvel 21 Mart 1337 tarihli lâyihai kanuniyesi mütalâa ve tetkik olundu. Memurini mülkiyenin azil ve nasbı İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu ve memurini dâhiliyenin azil ve nasbına ve memurinin muhakematına mütalâlik kavanin ve nizamatla tâyin ve tesbit edilmiş ve her memur mensup olduğu daire rüesası tarafından intihap olunarak rüesayı memurin idarece tasdikı asaletleri kavanini meriye ve câriye ahkâmından bulunmuş olmasına ve hâlen kavanin ve nizamatı mezkûre ahkâmını tağyire bir sebebi mücbir olmamasına binaen Encümenimizce nebemahal ve gayrivârit görülen teklifi mezkûrun şayanı müzakere görülmüyerek reddine karar verildi.

26 Mart 1337

Lâyiha En. Reisi	Mazbata Muharriri	Kâtip
Lâzistan	Yozgad	Ertuğrul
Esat	Süleyman Sırrı	Necip

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Tatmin etmez efendim.

RİFAT B. (Tokad) — Efendim, mâlûmu âliniz vilâyetlerde tâli memurları İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu mucibince valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar, tâyin ediyor. Vali kızıyor, bir memura haydi git diyor. O memur nereye gitsin, Merkeze müracaat ediyor. Burada Dahiliye Vekili veya Maliye Vekili; bu mesele valiye aittir, azil ve nasba ben karışmam diyor, kabul etmiyor. Memurun gidecek bir yeri yok. İstidasını kaldırıp, yirtip atıyor. Mademki, merkezde bir intihabı memurin encümeni vardır, her vilâyette de olmalı. sonra tahkikat meselesi ... Meselâ bir memur bir suç işliyor, hemen azil ediliyor. Sonra bir adam gidip bir tahkikat yapıyor, mucibi azil bir kabahati olmadığı anlaşılıyor. Fakat memur peşin azledilmiş bulunuyor ve sürünüyor her halde vilâyetlerde de

bir intihabı memurin encümeni ihdas edilmesini teklif ediyorum. Memurların hukukunu muhafaza için.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, Rifat Bey biraderimiz, devairi merkezîyede olduğu gibi, vilâyatta da intihabat encümeni bulunsun, azil ve nasbı mahalline ait olan memurin bu encümenlerin kararıyla azledilsin. diyor. Malûmu âliniz memurini tâliye mensup olduğu devair rüesası tarafından intihap edilir ve mafevkteki rüesayı memurin tarafından tâyin edilir. Tabiidir ki, intihap eden daire reisi o memurda evsafı lâzimeyi arar.

Azil meselesine gelince : Şikâyet olunan memurin hakkında ait olduğu daire reisi tahkikatı evveliyeye icra eder, aledderecat mecaliste tetkikat yapılır, tahtı muhakemeye alınır. Sonra Teşkilâtı Esasiye Kanunu diye bir kanun kabul ettik. Bu kanuna nazaran şekli idare değişecektir. Azil ve tâyin; rüesayı memurinin elinden çıkacak, mahallî şûralarına verilecektir. Binaenaleyh, benzenizce şimdi buna lüzum yoktur.

RİFAT B. (Tokad) — Sen kaymakam idin. Onun için kabul etmiyorsun.

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Efendim, Rifat Bey biraderimizin teklif ettiği bu mesele iyi temmül olunacak olursa hakikaten varit bir meseledir. Hattâ bendeniz bir misal arz edeceğim:

Buradan mezun gittiğim zaman da bulunmuş olduğum mahalde memurun birisi nasılsa oturduğu yerde âmirine karşı bir söz söylediği için âmiri bunu işittiğinden dolayı o memurun hayatı memuriyetine hâtime geçti, azlettiler.

İkincisi : Bir memlekette iki kısım memurin bulunuyor. Birisi memurini adliye, diğeri memurini mülkiye. Memurini adliyenin bir encümeni vardır. Taşra memurini adliyesi tâyin edileceği zaman encümen içtima eder, o kararını verir, tasdikı kime ait ise o zati âli de memuriyetini tasdik eder. Ne için memurini adliyenin encümeni bulunsun da memurini mülkiyenin encümeni bulunmasın?

Süleyman Sırrı Bey biraderimiz kaymakamlıktan yetiştikleri münasebetiyle zannederim ileride mutasarrıf oldukları zaman salâhiyetleri kalmıyacak diye müdafaa ediyor. Binaenaleyh, bu teklif memurinin hukukunu muhafaza noktai nazarından doğrudur ve zaruridir. Zavallı memurlar bir çift kelime ile azil ediliyor. Bir

çift kelime ile tâyin ediliyor. Memuriyetlerinden kendilerinin emniyeti yoktur. İcabında biz onların aleyhinde söz söylüyoruz. İliç olmazsa üç kişinin ittifakiyle azil ve tâyini kararlaştırırsa memurun da hukuku muhafaza edilmiş olur. Böyle bir kanun lâzımdır.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Efendim, Rifat Bey biraderimizin teklifi esas itibariyle hakikaten doğrudur. Fakat bu şekilde memurların azil ve nasbını bir encüme tevdi etmekte hiçbir fayda mutasavver değildir. (Nasıl değildir? sesleri). İşte nezaretlerdeki intihap encümenlerini nazarı dikkate alırsanız, beyefendiler, bunun faydası var mıdır, yok mudur anlaşılır.

Malûmu âlinizdir ki, vilâyatta memurini tâliye, Süleyman Sırrı Bey biraderimizin buyurduğu veçhile, memurunin mensup olduğu şube reisinin inhasıyla en büyük mülkiye memuru tarafından azil ve nasbedilir. Bu salâhiyeti bir encümeni intihaba vereceğiz diyorsunuz. Bendeniz diyorum ki; hakikaten azil ve nasb meselesinde pek çok yolsuzluk vukubuluyor. Bunu temin için bir intihap encümeni yapmak yine bir fayda temin etmez. Çünkü o encümen âzasını teşkil edecek zevat yine reisi hükümetin maiyetinde bulunan rüesadan ibarettir. Binaenaleyh, efendiler, bir kanun yapalım ve yakında Meclisi âlinize bir kanun teklif edeceğim. Keyfî bir surette, gayrikanuni bir surette, kablettahkik hiç bir memurun azil edilmemesini temin edelim. Şimdi bu teklifi bu şekilde kabul etmek için İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununu yeniden bozmak lâzımgelir. Binaenaleyh, bu vakte tâbidir.

DURSUN B. (Çorum) — Memurunin azil ve nasbına dair Tokad Mebusu Rifat Beyin takriri esas itibariyle gayet mühim bir şeydir. Takrirdede gösterilen usul kabul edilsin veyahut bir şekli mâkule irca edilsin, her halde memurini tâliyenin hukukunu temin etmek Meclisi Âlinizin vazifesidir. Taşrada memurlar nasıl azlolunuyor? Nasıl tâyin olunuyor? Bunda İdarei Vilâyat Kanunu mucibince, ister bir usul olsun, ister olmasın, fakat bugün fiiliyat gayet bambaşka bir şekildedir. Taşra memuriniinde katiyen memuriyetlerine karşı emniyet ve itimat hissi kalmamıştır. Çünkü en ehemmiyetsiz bir sebepten, hattâ yerine mutasarrıfın, kaymakamın akrabasını tâyin etmek için bilâsebep azledilen memurlar bilirim. Bu gibi bilâsebep azlolunan

memurlar için müstediyaatını, şikâyatını, nazarı itibara alacak hiçbir merci yoktur. Evvel emirde yine o mutasarrıfa, yine o valiye müracaat edecektir. Olsa olsa o da meclisi idareye havale edecek meclisi idare tabii vazifesi olmadıği için aldırıyor. Memurun azledildiğine dair hiçbir sebep yok iken ikinci derecede bir memuriyet istedi mi hayli uydurma sebepler buluyorlar. Bu suretle o memurların hayatı memuriyetine ilelebet hâtime çekilmiş oluyor.

Sonra nümune olarak Meclisi Âliniz, bir livadan bir sene zarfında ne kadar memur azil ve nasbedildi? Bunların sabık tereümei halleri nedir? Yeniden olanlar nereden gelmiş? Bir liste istesin. O liste karşısında titreyeceksiniz. İliç bir memuriyette bulunmayan, hattâ tâli bir mektebi de ikmal etmeyen bir mültemes bin beş yüz kuruş maaşla bir memuriyete tâyin ediliyor. Halbuki bir livada birinci, ikinci sınıf kâtip vardır. Misal olarak arz ediyorum : Kimisi beş sene, kimisi on seneden beri gece gündüz çalışıyor. Bunlar için hiçbir hakkı terfi yok. Sonra, taşradan gelen ve daha yeni bir memuriyete sülûk eden bir adamın, 18 - 19 yaşında bir çocuğun, bir mektep talebesinin 800, 900, 1 000 kuruş ile tâyin edildiğini o adam görüyor. (Sadede sesleri). (O mekteplidir saçları). O da mektepli, hizmet eden de mekteplidir. Mektep iki kısımdır : Birisi idare mektebi, diğeri bildiğimiz mekteptir. Kıdemli memurun orada çalışması da bir mekteptir, onun hakkı müktesebidir. Binaenaleyh memurunin azil ve nasbını ehemmiyetli bir usule raptetmek lâzımdır. Bendenize kalırsa memurunin azil ve nasbına dair teşekkül edecek encüme belediye meclisinin ve reisinin de iltihakı farz ve elzemdir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Bu teklif müzakere edilecekse ruznameye konulması lâzımdır.

EMİN B. (Erzincan) — Efendim, memurunin azil ve nasbını böyle bir esasa raptetmek ve memurine bir hakkı hayat bahşetmek lâzımdır.

Memurini tâliye efendiler, öyle azledilir. Öyle nasbedilir ki; bunda hiçbir kanuna, hiçbir kaideye tebaiyet edilmez. Bakınız size bir misal arz edeyim :

Bundan iki sene evvel (Kuruçay) da yirmi beş sene bu Devlete hizmet etmiş bir malmüdü-

rü azlolunuyor. Esbabı azli kaymamam infialidir. Kaymakam mutasarrıfa çatkin olması hasebiyle müdürü azlettiriyor. Bir gün sonra mutasarrıf hatasını anlıyor. Bunu başka bir kazaya tahvil ediyor. Bunun üzerine kaymakam mutasarrıfa bir şifre yazıyor. Bu sefer de iki üç saat geçmeden malmüdürü tekrar azlolunuyor. Efendiler, bu, bir gün zarfında oluyor. Bir gün azlediliyor, bir gün sonra tâyin olunuyor; iki saat sonra bir daha azlolunuyor. Sonra bu adam iki, iki buçuk senedir sürüm, sürüm sürünüyor. Rifat Beyin teklifi gibi, böyle bir encümen olmuş olsa idi, her kim olursa olsun, zannetmem ki mutasarrıflara hepsi birden eyvallah desin. mutasarrıfın her dediğini kabul etsin. Rifat Beyin bu teklifi memurini tâliyeye hakkı hayat bahşedecektir. Binaenaleyh bunun nazarı dik-kate alınmasını teklif ederim.

REİS — Efendim, müsaade buyurur musunuz? Müzakerenin kifayetine dair iki takrir vardır. Müzakerenin kifayetini kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edildi.

Şimdi, aynı takrirden ikinci bir madde vardır ki «teklifi nazarı itibara alarak Dahiliyeye havalesini teklif ederim» deniyor. İkinci takrir yine aynı mealdedir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Evvelâ Lâyiha Encümeninin mazbatasını reye konulur. reddedilirse mesele halledilmiş olur.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Dahiliye Encümenine havale edilemez. Umum devaire aittir. Binaenaleyh Kanunu Esasi Encümenine havale edilir.

REİS — Müsaade buyurunuz efendim. Lâyiha Encümeninin mazbatasını reye koyuyorum. Mazbata reddedilirse o zaman tabii bir encümenine havale olunacaktır. Onu reye koyalım. Lâyiha Encümeninin mazbatasını kabul edenler lûtfen el kaldırsın, Lâyiha Encümeni mazbatasını ekseriyetle reddedildi.

Şimdi, Dahiliye Encümenine havalesini kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Dahiliye Encümenine havalesi kabul edilmiştir.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim, teklif yalnız Dahiliye memurlarına ait değildir.

REİS — Tadil edilmesi lâzımgelen İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunudur. Bu işe Dahiliye bakar.

2. — *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemalî Beyin, Hükümet İkrâz Kanunu hakkında teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/250)*

REİS — Efendim, Abdülkadir Kemalî Beyin, Hükümet ikrazatı hakkındaki teklifinin reddine dair Lâyiha Encümeni mazbatasını vardır.

Lâyiha Encümeni mazbatasını

Adana eşraf ve âyanından olup da memleketin muhtelif yerlerinde iskân ve ikame edilmiş olan ve Devlete vaktiyle binlerce lira vergi veren zevata İnşallah Adana'nın istirdadı, karibinde fazlasıyla ödemek şartıyla Hükümet ikrazı namıyla âzami beşer bin lira ikraz edilmesi lüzumuna dair Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemalî Beyin lâyihai kanuniyesi Encümenimizce mütalâa ve tetkik olundu.

Memleketleri tahtı işgalde bulunan bu kabil eşraf ve erbahı ziraate yapılacak ikrazat tehvini zaruret ve ihtiyaçları için ise muhacirin tahsisatından yevmiye ve tahsisat şehriye itası suretiyle bu gibilerin ihtiyaçları düşünülmekte olduğundan ve Hükümetten başka ikrazatta bulunulsa bile elde ziraat edilecek arazi mevcut olmaması hasebiyle ikraz edilen paranın heder olmaktan başka bir fayda temin edemeyeceği derkâr bulunduğundan Encümenimizce şayanı kabul ve müzakere görülmiyen teklifi mezkûrun reddine karar verildi.

Lâyiha Encümeni Reisi Mazbata Muharriri
Lâzistan Yozgad
Esat Süleyman Sırrı

Kâtip
Ertuğrul
Necip

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Adana, memaliki saire arasında ziraatiyle temeyyüz etmiş, hattâ Avrupa derecesine yükselmiş bir memleket iken, Devlete pek çok vergiler temin etmekte iken bugün ahalisinin en namusluları ve en fedakârları ve en ziyade ziraatla iştigal edenler Ereğli ve Konya gibi arazisi pek vâsi yerlerde sâkin oldukları halde yalnız Muhacirin İdaresinin ayda verdiği bin kuruş maaşla, muhacirin tahsisatı ile geçinmek mecburiyetinde bulunuyor. Bunların sefaletini tehvin etmek, aynı zamanda bunları memlekete eskisi gibi nafi olmalarını temin etmek zanne-

derim ki vezaifi mühimme meyanında en yükseğini işgal eder. Bu adamlar dün Hükümete binlerle lira veriyorlardı, âşar veriyorlardı. Bugün bu paraları veremeyecek bir derecede bulunuyorlar. Dün bunlar sefalet içinde değildiler. Fakat bugün bunlar Hazinei milletten para dilenecek vaziyette bulunuyorlar. Bunların ihtiyaçlarını tehvin için bir çare aramak lâzımgeliyordu. Bu çareyi bendeniz bu noktada buldum. Hükümet indeliktiza lâzım olan parayı istikraz şeklinde, nasıl ki milletten topluyorsa, bugün de hiç olmazsa varidatı umumiyesinden yapamazsa, Ziraat bankalarında mevcut olan paralardan bir miktarını tefrik ile ikraz suretinde yardım etmek mecburiyetindedir. Zannediyorum ki, bu ikrazı yapmak Hükümetimiz için mühim bir vazifedir. Bunu yapmak vazifesi dururken başka işlerle işgal etmek; meselâ, İktisat Vekili muhteremi müteessir olmasın, Avrupa'dan alât ve edevatı ziraiye istemek ve bu uğurda (150) bin lira para vermek doğru değildir. Binaaleyeh belki memlekete birçok vergi verecek, âşar verecek yeni çiftçiler vücuda gelecektir. Bu çiftçilerin hayatını sefaletten kurtarmak vazifesinin ihmal buyurulmamasını rica ve istirham ediyorum. Öyle adamlar vardır ki binlerce dönüm araziye malik olduğu halde Muhacirin İdaresinden aldığı 600 kuruşla geçinmek ıztırarında bulunuyor. Eğer bunları düşünmek vazifesi ihmal edilirse, yarın memleket için çalmak hususundaki ümitlerinden bir miktarını kaybetmek suretiyle memleketlerine gideceklerdir. Bunun ehemmiyetle nazarı dikkate alınmasını rica ederim. Encümen, memlekette arazinin fikdanından bahsediyor. Eskişehir'e hepiniz teşrif ettiniz. Buradan Eskişehir'e kadar hat güzergâhında binlerce dönüm arazi hali atalette bulunuyor. Memlekette hâli arazi çok. Fakat onu işletmeyi bilen insanları getirmek zordur. Bunun sebebi bundan ibarettir. Binaenaleyh bunu bir vazife olarak Meclisin telâkki etmesi lâzımgelir. Binaenaleyh Adana muhacirlerine muavenet edilmesini istirham ediyorum.

DURAK B. (Erzurum) — Hükümetin parası çoksa bu kadar senedir sürünen muhacirler vardı, onlara niçin muavenet etmedi?

SALİH Ef. (Erzurum) — Dediğiniz pek doğrudur. Her memleket aynı hale gelmiştir.

Sizin Adana'da tallûkat ve teferruatınız var mıdır? Bunu sormak isterim.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. — Bendeniz Adanalıyım. Fakat, muhacirin meyanında ihtiyaç içinde bulunan ve para alan hiç bir akrabam yoktur. Bendeniz İstiklâl Mahkemesi dolayısıyla o civarda dolaşırken bu fecayii gördüm. (600) kuruş para mukabilinde geçinmek mecburiyetinde bulunan zengin biçareler vardır.

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) — Bir mebus umumi bir söz söylüyor, sonra bu şahsiyete intikal ettiriliyor, günahdır.

SALİH Ef. (Erzurum) — Hayır, hayır, günah değildir. (Günahdır sesleri).

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Efendim, belâyı hierete uğramış, hanumanı sönmüş, harap olmuş, elinde sürecek çifti, ekecek tohumu kalmamış, yiyecek ekmeği kalmamış biçarelere yardımdan başka daha iyi, daha güzel bir şey yoktur. Fakat düşünün ki, buna Karun'un serveti kadar para olsa kifayet eder mi acaba? Sivas'tan tutunuz Erzurum'a, Van'a, Bitlis'e kadar memleket harabedir. Uşak'tan tutunuz İzmir'e kadar. Hakeza, Balıkesir havalisi, hakeza, Bursa havalisi böyle, Adana böyle, Mersin böyle, Tarsus böyle... Acaba buralara para yetiştirilir mi? Bunun imkânı var mıdır efendiler?

Her gün alay alay tâyin edilen memurlardan para artırılabilecek misiniz de memleketin fukarasına muhtaçlarına, vereceksiniz efendiler?

İSMAİL SAFA B. (Mersin) — Adana Mebusu sıfatiyle böyle birşey talep etmiyoruz.

BESİM ATALAY B. (Devamla) — Efendim, fazla mevzuubahis etmiyelim. Evinizde bir çocuğunuz var. Bunu yürütmek istiyorsunuz. Daima onun elinden yetiniz. Yürütebilir misiniz? Yürütmek isterseniz siz onu her halde kendi haline bırakın, bir parça yürümeye, emeklemeye başlasın.

Hükümetten her vakit muavenet bekliyen bu halk sefil kalmıştır. Efendiler, bilirsiniz - iyi veya kötü, onu mevzuubahis edecek değiliz - Ermeni tehçiri olmuştu. Bunlara kaç para muavenet edildi? Döndükleri zaman bunlar servetle geldi; nüfusları artarak geldi. Efendi, biz müslümanlar gözümüzü Hükümete dikmişiz. Hükümet versin, biz yiyelim. (Müzakere kâfi sadaları).

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın.

HÂŞİM B. (Çorum) — Bu meseleye dair teklif vardır.

Makamı Riyaseti Celileye

Vilâyatı Şarkıye eşrafından olup da iltica etmiş olanlara şerafet maaşı olarak muhacirin tahsisatından mahiye beşyüzden iki bin kuruşa kadar para verilmekte olduğundan Abdülkadir Kemali Beyin teklifinin bu muameleye tâbi tutulmasının Dahiliye Vekâletine tebliğine karar verilmesini teklif eylerim.

Çorum
Hâşim

REİS — Bu kanun esasen caridir. Hâşim Bey!... Lâyiha Encümeninin teklifini reye koyacağım. Lâyiha Encümeninin mazbatasını kabul edenler.. Lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

3. — *Bolu Mebusu Dr. Fuat Beyle rüfekasınn, Ereğli - Ankara tarikının turuku umumiye meyanına ithalâne dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/257)*

REİS — Dr. Fuat Beyin, Ereğli - Ankara tarikının turuku umumiye meyanına ithali hakkındaki teklifin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası vardır.

Lâyiha Encümeni mazbatası

Ereğli, Devrek, Gerede, Yabanâbat, Ankara tarikının turuku umumiye meyanına ithali lüzumuna dair Bolu Mebusu Dr. Fuat Beyin encümenimize muhavvel teklifi kanunisi mütalâa olundu. Tariki mezkûr Ankara - İnebolu tarikına nispetle aksar ve güzergâhı avarizi tabiiyeden âri ve kısmen de şosesi mevcut bir tarik olduğu anlaşılmağa şayanı müzakere görülen teklifi mezkûrun Heyeti Umumiyeye havalesi tezekür kılındı.

Lâyiha En. Reisi	Mazbata Muharriri	Kâtip
Lâzistan	Yozgad	Ertuğrul
Esat	Süleyman Sırrı	Necip

REİS — Efendim, Lâyiha Encümeninin bu mazbatasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. (Gürültüler). (Müzakere edelim sadaları). Müsaade buyurunuz efendim.

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim, ben bu gibi takrirı veren rüfekayı kiramın emeklerine, yazı yazarken gözlerine acıyorum. Sebebi, turuku umumiye parası alınmaya başlıyalı - tarihini bilmiyorum - (50 - 60) sene oldu. Beş yüz

altı yüz senedir bu Hükümetin yapmış olduğu yol belli. Şimdi bir takrir, haydı bakalım, filân yerden filân yere kadar olan mahaller turuku umumiye meyanına ithal olunsun. Yapılmadıktan sonra hepsini turuku umumiye diyelim çikalım. Efendiler, bunlarla meşgul olmalıyım. Nerede para? kimdir yapacak? adam nerede rica ederim? Bizim işimiz bir tanedir. Bütün nazarımızı bir yere irca edelim, bir işe hasredelim. Yol ile, mol ile olmayacak şeylerle beyhude yere iştigal etmiyelim.

TEVFİK Ef. (Kengiri) — Efendim, Her şeyde elzem tercih olunur. Şimdi Ankara - İnebolu yolu var. Bu yapılmıştır. Sekiz saatlik bir yeri vardır ki, bu da ikmal edildiği takdirde ta İnebolu'ya kadar otomobil işliyeceektir. Bu şimdi İnebolu'ya kadar inşası teklif olunan diğer yol tam bir ham yoldur. (Ham değildir sadaları). Hiçbir kilometre yapılmış yeri yoktur. Ham bir yoldur. Böyle ham bir yolu turuku umumiye meyanına bir takrirle ithal ettirmek bilmem nasıl olabilir?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Kengiri yoluna mâni olmaz.

TEVFİK Ef. (Kengiri) — Mâni olmaz değil. Peşin birisini yapınız da ondan sonra diğerini yapınız. Birisini yapmazdan evvel diğerine teşebbüs etmek doğru birşey değildir. İşin çokluğundan hiçbir şey yapamazsınız. Onun için evvelâ turuku umumiye meyanına ithal olunmuş en mühim tariki askeriyi, tariki ticariyi yapınız da ondan sonra elinizden gelirse diğerini de yapınız.

OSMAN B. (Lâzistan) — Hoca Vehbi Efendinin buyurdıkları gayet doğrudur. Para olmadıktan sonra ister turuku umumiye olsun, ister turuku hususiye olsun, yapılamaz. Fakat Heyeti Aliyenize şunu arz etmek isterim ki; bu bir prensip meselesidir. Onun için birkaç söz söylemek isterim. Bu memlekette turuku umumiye ve turuku hususiyeden mütevellit bir turuk belâsı vardır. Bu memleket; biliyorsunuz, değil birçok hususatta, bilhassa fen sahasında ispatı rüşt edememiştir. Turuku hususiye meyanına ithal edilen bu gibi yollar, alelûmum millet için bir belâ şeklini iktisabediyor, bir engel şekline giriyor. Para veriliyor, alınıyor. İdraksizlik, teşkilâtsizlik; noksan kısmından; birtakım mehazirden bu yollar yapılamıyor, mil-

let senelerdenberi yol parası verdiği halde sade yürüyebilmek için bir yola malik olamıyor. Onun için bu şüphesiz mühendis ve para meselesidir ve memleketimizde para olursa mühendislerimiz bu yolları yapabilir. Mühendis kâfi gelmezse bile biraz daha celbedebiliriz. Yalnız turuku umumiye meyana ithal edeceğimiz bu yolların mutlaka bugün yapılması lâzım değildir. Elverir ki, bu yolların inşası bir usulü salime raptedilmiş olsun ve bu yollar yapılacağı zaman hangi mabadan hangi düşünce ile bunların yapılacağı meydana çıkmış bulunsun. Yoksa şüphesiz ki, lâzım ve elzendir. Birtakım yolların turuku umumiye meyana ithal edilmesi hakkında verilen tavriler doğru değildir. Bütün yollar turuku umumiyedendir. Yalnız köyden köye gidenler turuku hususiye olabilir. Bu teklif Nafia Encümenine gitsin, orası tetkikatını yap-sın. Ondan sonra buraya gelsin. Şimdi müzakeresi muvafık değildir.

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Bendeniz de Osman Beyin söylediğini arz edeceğim. Heyeti Celile teklifi şayan müzakere gördü. Onun için Nafia Encümenine gitmesi lâzımdır. Meclisi Âli bilir ki; turuku umumiye ithal etmek için bir madde kanuniye tanzim etmek lâzımdır. Bu madde kanuniyeyi Nafia Encümeni tetkik eder. Lâyiha Encümeni mademki şayan müzakere gördü, Heyeti Celileniz de o fikre iştirak ederse Nafia Encümenine gider, Heyeti Umumiye gelir. O vakit müzakere edilir.

MAZHAR MUFİT B. (Hakkâri) — Ya etmezse ne olur? Reddi lâzımgelir.

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Esasa girmez, şayan müzakere görmez, reddeder.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Lâyiha Encümeninin şayan müzakere gördüğü bir şeyi Heyeti Muhtereme reddedebilir. Her halde Lâyiha Encümeni şayan müzakere gördü diye bilâ müzakere Nafia Encümenine havalesi icab etmez.

REİS — Bendenizin içtihamım da böyledir. Mamafih Nizamnamei Dahilîde bir sarahat varsa doğrudan doğruya Nafia Encümenine gönderelim. Nafia Encümeni ya şayan müzakere görür veya reddeder. Bilâhara da Heyeti Umumiyeniz ret veya kabulüne dair bir karar verecektir.

DOKTOR FUAT B. (Bolu) — Efendiler, bu teklif ettiğimiz yolların bir kısmı İnebolu'ya, bir kısmı da Ankara Vilâyetine aittir. Bir defa İnebolu ile Ankara arasındaki yol mesafesinin uzaklığı hasebiyle tüccarın eşyası üzerine mühim miktarda ücreti nakliye konulmasına sebep oluyor. Kışın ilgazdağı kapanıyor. İnebolu'ya vapurlar işlemiyor, çünkü rüzgârlar, dalgalar mâni oluyor. İskele yok, birçok eşyayı tüccariye Trabzon'a gidiyor, Sinob'a gidiyor, dolaşıyor, tekrar İstanbul'a gidiyor ve bazı günler, haftalar geçtiği halde yine İnebolu'ya vapurlar işliyemiyor.

Mamafih bendeniz Ereğli'nin yalnız liman olmasından dolayı değil, diğer iki mühim araziye yekdiğerine raptetmek için bu teklifte bulunuyorum. Bir defa Bolu Sancağı Belçika'dan 8 bin kilometre büyüktür. Tamamiyle ormanlık olmak münasebetiyle arazisi ziraate müsait değildir. Sahil tamamiyle böyledir. Hattâ Zonguldak Livası da böyledir. Ankara ve Anadolu'nun daha içerileri ormandan tamamiyle âri, sırf bir çiftçi memleketi ve arazisi tamamiyle ziraate müsaittir. Bugün burada arpanın, buğdayın kilosu ile Zonguldak'taki kilosu arasında nispetsiz farklar vardır.

Biz iktisat cihetini düşünüyoruz. Oraların besliyen Avrupa unlarıdır. Ankara'da o kadar mükemmel buğday yetişirken biz maatteessüf yolsuzluk münasebetiyle bugün oraya ne zahire gönderebiliyoruz ve ne de oradaki kömür ve kıymetli ormanlardan istifade ediyoruz. Bu teklif kabul edilecek olursa Bolu ormanlarından Anadolu içerisi, Ankara istifade edecektir. Sonra, Anadolu'nun içerisindeki zahirelerinden Bolu ahali istifade edecektir. Zonguldak bugün pek mühim ticaret ve maden ocağıdır. Esasa girmezden evvel bunun evvelâ Nafia Encümenine gitmesini, Nafia Encümeninde uzun uzadıya tetkikattan sonra Heyeti Umumiyenize gelmesini teklif ediyorum. Oradan geldikten sonra müzakere açılır. (Muvafık, muvafık sesleri).

REİS — Efendim, müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

Lâyiha Encümenince kabul edilmiş olan bu teklifi kanununun Nafia Encümenine havalesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Nafia Encümenine havale edilmiştir.

4. — Van Mebusu Hasan Siddık Beyin, Van Şehriniñ su yollarının imarı için Nafia Bütçesinden altı bin lira tahsisine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/253)

REİS — Van Mebusu Hasan Beyin, Van su yollarının imarına dair tahririnin muvafık olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası var.

Lâyiha Encümeni mazbatası

Harbi Umumide Ruslar tarafından tahribedilen Van Şehrine cari Hacibekir, Şahmiran, Toprakkale su mecralarının imarı için kudreti maliyesi müsait olmyan vilâyeti mezkûre belediyesine Nafia tahsisatından altı bin liranın itası lüzumuna dair Van Mebusu Hasan Beyin Encümenimize muhavvel 21 Mart 1337 tarihli teklifi kanunisi mütalâa olundu.

Hayatı memleket ve ziraate taallûku derkâr olan mezkûr su yollarının tamiri derececi vücutta olduğu anlaşılmağa teklifi mezkûr Encümenimizce şayanı kabul görülmüş olduğundan Heyeti Umumiyyeye arzı tezekkür kılındı.

26 Mart 1337

Lâyiha Encümeni Reisi Mazbata Muharriri
Lâzistan Yozgad
Esat Süleyman Sırrı

Kâtip
Ertuğrul
Necip

REİS — Söz istiyen yok, Lâyiha Encümenin mazbatasını kabul edenler el kaldırsın. Lâyiha Encümenin mazbatasını tekrar okuyalım. (Tekrar okundu).

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim, tahrirde üç tane su mecrası beyan olunuyor. İstenilen altı bin liradır. Bu altı bin liranın üç yola nispetle hiç ehemmiyeti yoktur, bu para heder olacaktır. Buna dair izahat versinler, altı bin lira ile ne yapacaklar?

DOKTOR ALİ HAYDAR B. (Genç) — Vehbi Efendi Hazretlerinin söyledikleri veçhile bu para hakikaten kâfi değildir. Fakat belediyenin miktarı kâfi parası vardır. Bu yardım olmak üzere isteniliyor. Hakikaten bu su, Van Vilâyetinin birçok arazisini iska etmekle beraber Van'ı görenler varsa pekâlâ bilirler ki her evin arkasında mutlaka vâsi bir bahçesi vardır, bağları vardır. Bu su ile bağlar ve bahçeler sulanır. Bu yol tamir edilmezse bağların-

dan bahçelerinden istifade edilmez. Her halde bu muavenetin lüzumu var. Bunu belediyeye muavenet üzere teklif ediyoruz.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — İdarei hususiye teşkilâtı yok mu orada efendim?

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT CELÂL B. — Efendiler, paranın veçhi tahsisini bilmem. Fakat oraları iska edildiği takdirde veridatın çoğalacağını vali de yazmaktadır ve bizim de tetkikatımıza nazaran orada iska yapıldığı takdirde bir iki seneye varmaz sarfedilen paralardan daha fazla veridat temin edilmiş olacaktır. Orası istilâ dolayısıyla mutazzarır olmuştur. Teklif sahipleri memleketlerine umran getirmek istiyorlar. Kabul buyurulduğu takdirde Van Şehrine Meclisi Âlinizin kıymetli bir muaveneti olur.

HAŞİM B. (Çorum) — Efendim, şimdi Hasan Bey biraderimizin teklif ettikleri altı bin lira zannedresem kendilerinin tahminidir. Mademki İktisat Vekili Beyefendi buyuruyorlar ki Vali de yazıyor. Şu halde yazmış olduğu, tahrirata merbut bir keşifname olmak lâzımdır. Bu altı bin lira için şimdi bir teklifte bulunuluyor. Verdik farz edelim. Beş on gün sonra iki bin lira daha istemeyeceklerini ne bilirim. Bunun için her halde bir keşifname ve bir krokisi olmadıkça derhal altı bin liranın verilmesi doğru değildir.

İSMET B. (Çorum) — Efendim, izahatından evvel Hasan Beye bir şey sual edeceğim : Van'da idarei hususiye müteşekkil midir, değil midir? (Yok sesleri). Yoksa başka söyliyeceğim. Varsa yine başka söyliyeceğim. (İdarei hususiyesi yoktur sesleri). Sair vilâyetler âşarından ve sair hasıllattan kendi ihtiyaçlarına sarfediyorlar. Maliye Bütçesinin muavenet faslı da vardır. Bu fasıldan sarfedilebilir. İdarei hususiyesi olmyan mahal olsa dahi altı bin lira değil, on bin lira demeli ve bunu vermeli, ihtiyacına sarfetmeli ki adalet olsun. Bütün vilâyetler âşar hasılatının hissei maarifini alıyorlar, kendi idarelerine sarfediyorlar, buna da verilmesi lâzımdır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Muvazenei Maliye Encümenine havalesi lâzımgelir.

REİS — Mazbatanın Muvazenei Maliye Encümenine havalesini kabul edenler el kaldırsın. Havale edilmiştir.

5. — *Kütahya Mebusu Cemil Beyin, bâzi ahvalde şahadetnamesiz dâvavekilleri istihdamına müsaade edilmesine dair teklifi kanunisi ve Adliye Encümeni mazbatası (2/80 M.)*

REİS — Şahadetnamesiz dâvavekilleri hakkında Adliye Encümeni mazbatası vardır.

Adliye Encümeni mazbatası

Mektebi Hukuk şahadetnamesini hâmil olmadıkları halde dâvavekâletiyle iştigal edenlerin ve arzuhalcilerin imtihanları ve ruhsatname istihsal eylemeleri lâzıme geleceği Adliye Vekâletinden tamimem emrû işar olunmasından ve bu emrin her yerde kabiliyeti tatbikiyesi bulunmamasından nâşi vilâyat merakizinde, liva merkezlerinde yedi ve kazalarda üç nefer mezun dâvavekili mevcut olmadıkça Umuru Vekâlette ihtisası tanınmış olan ruhsatnamesiz dâvavekilleriyle mütehasıs arzuhalcilerin Vekâlet ve istidalarının kabul edilmesine dair olan Kütahya Mebusu Cemil Beyin 22 Ağustos 1336 tarihli teklifi kanunileri Adliye Vekâleti Umuru hukukiye Müdürü hazır olduğu halde Encümenimize tetkik ve mütalâa olundu. Mukaddema kaleme alınan Muhami kanunu lâyihası teklifi vâkı da cami ve serdedilen itirazat ve mehaziri defa kâfi olduğundan işbu teklif ile bittevhid tetkikatı lâzime ifa olunmak üzere evvel emirde lâyihai mezkûrenin Meclise tevdi olunması için bu baptaki evrakın Adliye Vekâletine havalesi ittifakla tensip olunarak tasdiki Heyeti Umumiyeye teklif olunur.

22 Mart 1337

Reis	Mazbata Muharriri	Kâtip
Erzurum	Sinob	Kengirî
Celâleddin Arif	Şevket	Neşet
Âza	Âza	
Saruhan	Kastamonu	
Refik Şevket	Hini imzada bulunamadı	
Âza	Âza	
Kırşehir	Antalya	
Hini imzada bulunamadı	Halil İbrahim	
Âza	Âza	Âza
Sinob	Konya	Niğde
Hakkı Hâmi	Refik	Mustafa Hilmi

(Muvafık sesleri)

REİS — Mazbatayı muvafık görenler el kaldırsın. Adliye Vekâletine havale olundu.

6. — *Kastamonu İstiklâl Mahkemesince idama mahkûm edilmiş olan Hüseyinoğlu Osman hakkında Kengirî Mutasarrıflığının tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Kastamonu İstiklâl Mahkemesince idama mahkûm edilmiş olan Osman hakkında Adliye Encümeni mazbatası var, okunacak :

Adliye Encümeni mazbatası

Toht Nahiyesinin Çakabey Karyesinden Müezzinoğullarından 309 tevellütlü Hüseyinoğlu Osman'ın Kastamonu Mahkemesince ikinci firarına tâlikan idamı 2 Teşrinisani 1336 tarihli 8 numaralı karar iktizasından bulunmuş ve merkum tekrar firar eylemesine mebni 15 - 16 Şubat 1337 tarihinde derdest edilmiş olduğundan bahsile hükmü mezkûrun infaz ve ademiinfazı istizanına mütedair Kengirî Mutasarrıflığının 23 Şubat 1337 tarihli telgrafnamesi Heyeti Vekile Riyasetinin 20 Mart 1337 tarihli derkenariyle tevdi ve Encümenimize havale olunmakla tetkik ve mütalâa olundu. Kastamonu İstiklâl Mahkemesince Merkum Osman hakkında ita olunan hüküm; hükmü kat'î mahiyette olmayıp ikinci defa firarında idamına mütedair bulunmasına ve tekrar firariyle hini derdestinde ikinci defa muhakemesinin icrası tahakkuk edecek hale göre yeniden bir karar itası lâzım ve bâriz olmasına ve İstiklâl mahkemeleri terki faaliyet etmişlerse de yedlerinde mevcut evrakın Mehakimi aidesine devredilmiş bulunmasına binaen merkum hakkında berveği muharrer muamele ifa olunmasının cevaben işarı, ve İstiklâl mahkemelerince bu kararın emsali bulunduğu âzadan Refik Şevket Bey tarafından beyan edilmiş olmasına binaen bunlar hakkında da kararı ânife dairesinde ifayi muamele olunması mazbutiyeti mucip olacağı mülâhazasına mebni kararı vâkıun tashihi için Meclisi Âlice bir karar ittihaz buyurulması lüzumunun da teklifi ittifakla tensip olunarak berayı tasdik Heyeti Umumiyeye arz olunur.

4 Nisan 1337

Reis	Mazbata muharriri	Kâtip
Erzurum	Sinob	Kengirî
Celâleddin Arif	Mehmet Şevket	Neşet Nâzım
Âza	Âza	Âza
Kırşehir	Eskişehir	Sinob
Müfit	Abdullah Azmi	Hakkı Hâmi

Âza	Âza	Âza
Konya	Niğde	Antalya
	Mustafa Hilmi	Halil İbrahim

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Teklifin hulâsasını anlıyamadım.

REİS — Müsaade ediniz, Encümeden rica ederiz izah ederler.

ADLIYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ ŞEVKET B. (Sinob) — Efendim, Toht Nahiyesinin Çakabey Karyesinden Osman birinci defa olmak üzere askerden firar etmiş, Kastamonu İstiklâl mahkemesi ikinci defa firar ettiği halde idamına karar vermiş. Bu karar şarta muallâktır. Bilâhara ikinci defa firar etmiş ve derdest dahi olunmuştur. Meydanda şarta muallâk bir hüküm vardır. Fakat katî bir hüküm yok. Mutasarrıf bir telgraf veriyor. Bu hükümü infaz edelim mi? Etmiyelim mi? Diyor. Bu bir istizandır efendim. Biz Adliye Encümeninde bunu ariz ve amik tetkik ettik. Her halde meydanda bir hüküm olmadığına zahip olduk ve yeniden muhakeme lâzımdır diye karar verdik ve şüphesiz bunun böyle olması lâzımdır. Usul ve kanun bunu iktiza ettiriyor. Sonra ikinci bir şık vardır. Ekser İstiklâl mahkemelerince aynı hükümler verildiği ve fakat bunların Kengiri Mutasarrıfı gibi istizana hacet görmiyerek bu hükümleri infaz edeceği zan ve şüphesi bizde hâsıl oldu. Bunun üzerine bu suretle müzakere ettik. Aynı kararın bütün İstiklâl mahkemelerine ve mutasarrıflıklara tamim ve teşmilini ittifakla kabul ettik. İkinci şık da budur. Yani telâfisi gayrikabil olan bir kararın bu suretle önüne geçilmesi istenilmiştir.

NUSRET Ef. (Erzurum) — Beyefendi zâtı âlinize bir sual soracağım: Hükümü kaza tetimmei kazadandır. Bu kavaidi esasiyei adliyedir. Hükümü kaza olmakla beraber şarta muallâk olarak ne için böyle bir karar verdiniz ve mazbatamıza böyle bir fikir dercettiniz? Kaidei esasiyeye mugayirdir.

ŞEVKET B. (Sinob) — Onu İstiklâl mahkemeleri yapmıştır. Biz onu tamire çalıştık. Kavaidi esasiyeye mugayirdir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, bu vesile ile şunu hatırlatmak isterim ki, İşte böyle kararı katîlerin büyük hataları vardır. Rica ederim şimdi bu karar lâyettegayyir imiş. Ya mutasarrıf sual etmeyip de bunun in-

fazına gitmiş olsaydı. Efendiler böyle şarta muallâk karar nerede görülmüş? Mücrime bir daha firar edersen seni idam ederiz deniliyor. Sonra tekrar firar ettiğinden dolayı böyle tereddüt hâsıl oluyor. İşte bu gibi hatalarımız vardır. Bütün İstiklâl mahkemelerince sâdır olan kararların burada tetkik edilmesini teklif ediyorum. Efendiler veresiye idam hükmünü veriyorlar. Rica ederim acaba bunun gibi nice hatalar olmuştur. Bunu hatırlatmak isterim. Bizde bir kanaat vardır. Katî olarak bunlar üzerinde tetkikat yapılmaz diye. İşte görüyorsunuz ki, İstiklâl mahkemeleri veresiye idam hükümleri veriyorlar.

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Nusret Efendi biraderimiz neticei kaza hakkında beyanatta bulundular. Bendeniz de Adliye Encümeninde bulunduğum için ona dair mâruzatta bulunacağım. Adliye Encümeni mazbatası kıraat edildiği zaman Nusret Efendi biraderimiz; keenne bu idam kararını Adliye Encümeni vermiş ve bunu da bir şarta talik etmiş zannetmişler. Hayır, İstiklâl Mahkemesinin vermiş olduğu bu kararda mahkemenin aramış olduğu meseleyi aramak ve tetkik etmek lâzımdır. Bendeniz bu kararın itti-haz eden İstiklâl Mahkemesi Heyetine teşekkür ederim ki, o neferi yeniden kalkıp da idam etmemiş. Eğer ikinci defa olarak kaçarsan seni idam edeceğim demiş. Rica ederim bu böyle dedikten ve mahkeme terki faaliyet ettikten sonra bu evrak Heyeti Muhteremeye gelmiş ve Heyeti Umumiye de Encümeni Adliyeye tevdi etmiş, Encümeni Adliye diyor ki; bir mahkemeden sâdır olan şu karar ikinci firarında idamı mutazammın olduğundan dolayı bu karar elde mevcut bulunan kanuna ve esasatı hukukiyeye muvafık olmadığı için neferin ikinci defa firarını yalnız firar noktasından muhakeme etmek lâzımgelir. Çünkü bir adamı söyletmeden asmak caiz değildir. O firar eden adam mahkemeye gelsin. mahkeme huzuruna, hâkim huzuruna geldiğinde ihtimal ki; bana zâbitim mezuniyet verdi derse, kendisinin hakkındaki o muallâk olan hüküm merfu olur ve hayatı kurtulur. Bu noktadan dolayı ne İstiklâl Mahkemesi ve ne de şarta muallâk bir şey vardır, diye ayrıca muhakemeye lüzum yoktur. Zaten ikinci defa firarının sübutu idamını müstelzimidir. Mahkeme bu kararın o suretle icrasını istiyecektir.

İkinci şıkka gelince; diğer İstiklâl mehakimi bu emel ile, bu fikir ile şayet böyle bir karar vermiş ise ve bu karar buradan istizan edilmemiş ise, istizan edilmeksizin yapılacak kararlardan dönmek için bunun da tamirini düşündüler ve tamimini teklif ettiler. Buna karşı da encümeni adliye dedi ki, bize ayrıca bir takrir, ayrıca Heyeti Umumiyenin bir havalesi olmadığundan buna dair söz söylemeyeceğiz. Fakat bu kanunun hâkimi, nâzımı ve âmiri bulunan Heyeti Umumiyeye bildiririz ve Heyeti Umumiyenin nazarı dikkatini celbederiz. Onlar tamim kararını ittihaz ederler. Bu zarardan da dönlüsün ve bir kâr daha edilmiş olsun diye encümen bu kararı vermiştir. Binaenaleyh, ne mahkemenin ve ne de encümenin muahezesini mucip bir şey yoktur efendiler.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Kendi itirafımızla sabittir.

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) — Efendim, meseleyi olduğu gibi söylemek lâzımdır. Müfit Efendi Adliye Encümeni namına söz söyledikleri halde ve Adliye Encümeni de şarta muallâk bir hüküm olmak üzere mazbatasında kaydettiği halde, şarta muallâk bir hüküm değildir, diye Adliye Encümeni mazbatasını aleyhinde söz söylediler. Buna aklım ermiyor. Meseleyi olduğu gibi görmek istiyorum. İstiklâl Mahkemesinin vermiş olduğu bu hüküm tamamen kavaidi kanuniye ve hukukiyeye mugayirdir. Belki İstiklâl Mahkemesi bunu hakikaten tehdit için yapmıştır. Fakat efendiler, tehdit için hayat ile oynanmaz. Ya Kengürü mutasarrıfı bize ihbar etmeden veyahut istizan etmeden veyahut bizim semi ittılamıza vâsil olmadan bu adamı ipe çekse idi? Bunun beraet kararını nereye yazacaktınız? Kabir taşma mı, yoksa mahşerde mi? Evet bu adam ikinci defa firar etmiştir. Firarından dolayı asılması lâzımgelir ve belki ilk firarından dolayı asılması lâzımgelirdi. Fakat İstiklâl Mahkemesi tabii bunu istievap ettiği zaman onun ilk defa firarından dolayı idamına hüküm vermek kanaati vicdanini bulamamış ve onun kanaati vicdanisi üzerinde müessir olan bir ceza bulmuş ki, ikinci bir şarta bırakmış. Fakat ikinci defa firarında belki firarının esbabı muhaffifesi ve sair esbab bulunabilirdi. Müfit Efendinin buyrudukları gibi benim zâbitim izin verdi diyerek bir vesika ibraz edecek olursa beraet etmesi lâ-

zımgelirdi. Aneak bu bir hâkimin huzuruna çıkınca anlaşılacaktır. Fakat hâkimin huzuruna çıkmadan, bâzı yerlerde belki olmuştur, vekayii tabiatıyla muntazaman takibedemedik. Çünkü İstiklâl mahkemeleri bize birer cetvel göndereceklerdi, bendeniz bunu teklif etmiş idim. Heyeti Aliyenize bu teklif kabul edildiği ve cetveller işittiğime göre muntazaman Meclise gönderildiği halde Heyeti Aliyenize verilmemiştir. ve bizim tetkikımızdan geçmemiştir. İstiklâl mahkemelerini doğuran esbab mevcut değildir diye Heyeti Vekile bir şey söylediği zaman bizler; İstiklâl mahkemelerinin lâgvını veyahut tatilini istilzam eden ahval ve esbabı da tetkik edemedik. Yarın bir İstiklâl mahkemeleri teklifi karşısında bulunacağız. (Sadede geliniz sesleri). Taallûku vardır. Sadet dâhilindedir efendim. Bizler cetvelleri tetkik etmeden İstiklâl mahkemelerinin tatili faaliyetine karar verdik. Binaenaleyh, İstiklâl mahkemelerini yeniden ihdas ederken bu cihetleri iyice anlamaklığımız, bilmekliğimiz lâzımdır. Memleket dâhilinde İstiklâl mahkemeleri müfit mi olmuştur, yoksa muzır mı olmuştur? (Sadede sesleri). Sadet dâhilindedir efendim.

BİR MEBUS B. — İnönü muzafferiyeti gösteriyor.

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Binaenaleyh, Adliye Encümeni hakikaten şayanı şükran bir surette meseleyi tavzih etmiştir ve meselenin önünü almak için yine kendi arkadaşlarımızın itiraf ettiği gibi; böyle şarta muallâk olan hükümlerin infaz edilmeyip, yeniden tetkiki tamim edilsin. Çünkü malûmu âliniz bizim kavanini mevzuamız iktizasındandır : Biz de gıyaben verilen hükümlerde maznun tutulduğu zaman mesaili cinaiyede maznun yeniden müddeinin huzuriyle muhakeme edilir. Çünkü hiçbir adam söylettirilmeden asılmaz. Söylettirilmeden mahkûm edilemez. Bu, dünyada görülmüş bir şey değildir.

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) — Efendiler; Kastamonu İstiklâl Mahkemesi tarafından verilen şu hükmü, şu izahatı bâzı nıkatı nazardan tetkik etmek istiyorum. Malûmu âlinizdir ki, İstiklâl Mahkemesi âzalığı intihabı icra edildiği zaman Adliye Encümenine mensup zevattan intihap edilsin diyerek ve usul ve kanuna vâkıf arkadaşlarımız gitsin diye bir kayıt

yoktu ve intihap olunan zevat da adliyeye mensup zevat değillerdi. Arkadaşların emniyeti tammesi olanlara ve bu işi becerebilecek olan arkadaşlara tevdi etmişlerdi. Binaenaleyh, Adliyecilik ruhu aranılmamıştır. Şu halde Adliyeden yetişmemiş, vâkıf olmamış ve kanuna vukufu olmayan adamları siz inhabetmişsinizdir. Binaenaleyh, siz nasıl bu zevattan kanuna ve Adliye usulüne riayet etmediniz diye mesuliyet arıyorsunuz?

Saniyen efendiler; büyük bir Meclisin intihabıyla salâhiyeti vâsia ile gönderilen bir mahkeme heyetinin kararı veresiye değildir. Rica ederim. Hüseyin Avni Bey biraderimiz bu kürsüden İstiklâl mahkemeleri veresiye hüküm vermiştir, diyorlar. Rica ederim, salâhiyeti vâsia ile kendilerine salâhiyeti tamme verilen arkadaşlara bu kadar emniyetsizlik göstermiyelim. Kararları veresiye değildir. Büyük Millet Meclisinin intihabettiği âzalar böyle veresiye hüküm vermiştir. Âdilâne icrayı hükmetmişlerdir. Rica ederim, böyle arkadaşlarımızı kendimize gücendirmiyelim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Şahsınıza demedim, alelûmum söyledim efendim.

MUSTAFA NECATİ B. (Devamla) — Verilen ilâmlar, hükümler meydandadır. Bunları her vakit tetkik edebilirsiniz. Hükümler ne şerait dâhilinde verilmiştir? Ne için şarta muallâk verilmiştir? Bunları araştırmak lâzımdır. Memleketin vaziyeti umumiyesini bilenler şarta talikan verilen hükümleri takdir ederler. Çünkü efendiler; öyle vekayi vardır ki, bu adamı ve aynı zamanda on ilâ yirmi defa firar eden efradı idam etmek mecburiyetinde kalmış olsa idik yüzlerce adam idam etmek lâzım idi.

Halbuki, hiçbir adam idam etmeden binlerce firar eden adamları orduya teslim eden arkadaşlarımızı şarta muallâk idam kararı vermiş diye ve hayatını kurtarmış diye nasıl tenkid ediyorsunuz ve bundan sonra gidecek adamlara memleket namuna asınız diye, nasıl teklif edersiniz?

CELÂLETTİN ARİF B. (Erzurum) — Efendim, tabiidir ki, burada mevzu bahis olan nokta; İstiklâl mahkemelerinin lüzum veyahut ademilüzumu veya İstiklâl mahkemelerinin verdikleri kararın musip olup olmaması değildir. Bir tek vaka huzurunda bulunuyoruz. Bulduğumuz vaka da gayet sarihtir. İstiklâl mahkemesi karar veriyor. Diyor ki, filân, filân, adamlar fi-

rar etmişler, şimdilik bunlara dayak atalım, diyorlar ve bu suretle yüz, yüz elli değnek attıkları olmuştur ve bunu yapan da Kastamonu İstiklâl Mahkemesidir. Sonra şarta talikan demişler ki : Bir daha firar ederseniz sizi idam edeceğiz. Mahkeme bu hükmü vermekte tamamen hür ve müstakil idi ve verebilirdi. Fakat yalnız yapamıyacağı bir şey varsa o efradı tekrar yakalattıktan sonra onu mahkeme huzuruna getirip niçin firar ettin diye esbabını sormadan idam etmektir. Filân, filân efendi firar etmiştir, asın diye telgraflarla emir verilmesi yapılacak bir şey değildir ve bu yapırsa kanunu, adaleti ayaklar altında çığnemek demektir. efendim. Şimdi müsaade buyurunuz. Farzedelim ki, yakalanan bir adam mahkeme huzuruna gelip de şöyle demiş olsa : Evet ben firar ettim, çünkü benim aileme, ırzıma tasallût edildi, evimi yaktılar, namusumu, ırzımı vazifeme feda edemedim, kalktım, gittim, ne olduğumu görmek ve anlamak için, yahut intikam almak için gittim demiş olsa idi aceba mahkeme huzurunda bu adam için esbabı muhaffife kabul edilmeyecek mi idi?

BİR MEBUS BEY — Hüküm vicahen verilmiş...

CELÂLETTİN ARİF B. (Devamla) — Müsaade buyurunuz. Refik Şevket Bey bize izah ettiler. Çünkü o da Encümenimizde âzadır. Bu gibiler yakalandığı zamanda şu suretle kendisini yakaladık ve bu suretle muamele icra ettik ve böyle muamele beş altı kişi hakkında icra edilmiştir, dediler. Bu, Refik Şevket Beyin Encümende vermiş olduğu izahattır. İstiklâl Mahkemesi vazifesini yapabilir ve fakat hiç dinlemeden asamaz. Asması da doğru değildir ve hattâ asmak değil, bir gün, bir dakika bile hapsedemez. Onu dinlemeli ve eğer o adamın eürmü var ve esbabı muhaffefesi yoksa ondan sonra asabilir. Bundan dolayıdır ki Encümen bu kararı vermiştir. Diğer mehakimden belki aynı mahiyette sâdır olmuş kararlar vardır. O kararlar tatbik edilmesin. Bu adamlar dinlenmeden asılmasın, diye Adliye Encümeni bu kararı vermiştir.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Bendeniz evvel beevvel muhterem Nusret Efendi ile Şükrü Beye cevap vereceğim. İstiklâl Mahkemelerinin Teşkiline dair Kanun, zannedersen tamamiyle okunmamıştır. İstiklâl mahkemeleri kendiliğin-

den hareket etmemiş, bu salâhiyet kanun ile kendilerine verilmiş, kanunun fevkında muamele ittihazı hakkında kendilerine salâhiyet verilmiştir ve bu, kanunda mevcuttur ve böyledir zannedirim. Bu madde sarıhtır. Binaenaleyh arkadaşlar, biz kanuna bağlanmış değil, vicdanımıza bağlanmışız. Eğer kanuna bağlanmış olsa idik bugünkü hizmeti göremezdik ve bugünkü mevcudiyeti gösteremezdik. Ben zannedirim ki bu sada bizim kulağımızın dibinde yükselmeyecekti. Çünkü efendiler, İstiklâl Mahkemesi çok hizmetler etmiştir. Bu neferin neden ikinci firarına talikan hüküm verilmiş? Efendiler, İnönü'nde bidayeti harbde, muharebenin en şiddetli zamanında kırk iki kişi firar ediyor. Evrak ile sabittir. Müsellâhan firar ediyor, bunları tutuyorlar, silâhlariyle beraber bizim mahkemeye getiriyorlar. 42 kişi müsellâhan firar etmiş, bunları muhakeme ediyoruz. Birinci firarları değil, beşinci firarlarıdır.

REİS — Asıl meseleye dair söyleyiniz efendim. (Devam sesleri).

YUSUF ZİYA B. (Devamla) — Müsaade buyurunuz. Kendilerini muhakeme ediyoruz...

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahip) — Şarta muallâk hüküm üzerine izahat veriyorsunuz.

YUSUF ZİYA B. (Devamla) — Müsaade buyurun efendim, mesele odur. Onları muhakeme ediyoruz. Bu adamların altıncı defa firar ettikleri tahakkuk ediyor. İdamları kanunen, vicdanen lâzımgeliyor. Biz idam kararını tehir ediyoruz. Bunların idamları şarta muallak değil. Belki ıslahı hal eder, diye bir daha firarlarına kadar talik ediyoruz. O gün idam etmiyoruz, Gidiniz, cephede ya ölünüz, yahut tekrar firar ederseniz idam edileceksiniz, diyoruz. Bunlar hakkında idam hükmünü vermek lâzımgeliyor. Fakat eğer verir isek bir değil, beş yüz kişiye vermek lâzımgeliyordu. Biz, millete acırız. (Bravo sesleri). Hükme kesbi istihkak edenler hakkında biz merhameten bunu tehdit olmak üzere bir karara tevfikân bu suretle göndermişiz. Binaenaleyh efendiler, biz Kastamonu İstiklâl Mahkemesi bu hükümleri vermekle beraber bütün şubelere, bütün jandarmalara telgrafla bildirmişiz, bunlar şayet firar ederlerse bir daha firarına talikan idamlarına karar verdiğimiz adamlar gelirse, idam etmeyiniz, bizden sual ediniz, sonra idam ediniz, demişiz.

Bunları tekrar muhakeme ediyoruz. Bizim böyle muallâkan verdiğimiz hükümlerden sonra avdetimiz lâzımgeldi. Bunun üzerine, artık bize sormayınız, bize soracağınız şeyi Büyük Millet Meclisine sorunuz, burada karar verilsin, dedik. Bir daha firarına talikan idamına karar verilenlerden firar edip derdest edilecek olursa bunu sakın idam etmiyesiniz, bunlar hakkında Büyük Millet Meclisinden alacağınız cevaba göre muamele edersiniz, diye bir karar tebliğ etmiş ve yazmıştık. Binaenaleyh o cümleden olmak üzere bu mesele buradan soruluyor. Biz bu şeyde hata mı etmişiz, savap mı etmişiz efendiler? Hüseyin Avni Bey buyurdular ki; veresiye hükümler... Hayır efendim, veresiye hükümler değil, maslahatın, memleketin, vatanın menafiine lâyük hükümlerdir. Biz kanuna bağlanmadık, vicdanımıza bağlandık. Bizim vicdanımızdan çıkaracağımız karar kanundur. Vicdanımızı kanundan daha yüksek bulduk. Kanunlar bu memleketin ihtiyacını tatmin etmiyor. Nasıl ki etmediğini Adliye teşkilâtı gösteriyor. Eğer biz kanunun; o, senelerle süren mütekâsil ahkâmına tâbi olaydık, hiçbir iş göremezdik. Binaenaleyh tekrar ediyorum, biz vicdanımıza yaslanmışız. İster bizi takdir ediniz, ister etmeyiniz. O cihet Heyeti Celile-nize aittir.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Beyefendiler! İstiklâl mahkemeleri hakkında söz eöylendiği için ve mahkememiz tarafından da bu gibi kararlar ittihaz edildiği için söz almak mecburiyetinde kaldım. İstiklâl mahkemelerinin teşkiline lüzum görüldüğü zaman, firarların men'i esbabını temin etmek maksadiyle, kanunun, hissiyatı rakikanın, hissiyatı insaniyenin de fevkına çıkarak, firari Reşid'in vermiş olduğu, ev yıkmak, haneman söndürmek yolundaki teklifi kanuniyi nefretle reddettikten sonra, Meclisi Âli içinden bir heyet teşkil ederek firarın önüne geçmek için, indeliktiza mukarreratı fevkalâdei cezaiye ittihazına salâhiyettar olarak İstiklâl mahkemeleri teşkil etti. Kanunda şu sarahat mevcut iken Meclisi Âliye çok teessüf ederim ki, pek muhterem arkadaşlarımızdan bâzıları İstiklâl mahkemelerinin ittihaz ettiği karardan dolayı, evvelce verdiği kararın, kanun şeklinde tesbit ettiği reyin hilâfına olarak, burada söz söyledi. Bunun için çok müteessif oldum. Diğer gûna mukarreratı

cezaiye ittihaz etmek salâhiyetini veren Heyetinizin verdiği bu salâhiyeti İstiklâl mahkemelerinin hiçbirisi suiistimal etmemiştir.

Efendiler! Ziya Bey biraderimizin pek güzel izah ettiği veçhile bu kararlar şarta muallak da değildir. Defaat ile cepheden firar etmiş bâzı eşhası asmak salâhiyetini haiz olan mahkeme, memleketin velâtlarını harbin mahiyeti hakikiyesini anlatıncaya kadar okşamak ve ileri sürmek ve muharebe yapmak için bu suretle mukarreratı fevkalâdei cezaiye ittihaz etmek salâhiyetinden istifade etmiş ve bâzı böyle kararlar ittihaz eylemiştir. Hiç hatırına gelmezdi ki üç ay sonra, her hangi bir sebeple, her hangi bir izzetinefis meselesi dolayısıyla, İstiklâl mahkemeleri geri celbedilecek. Bu, hatıra gelmezdi. Böyle şeyler hatıra gelseydi belki idamlarda, yine Ziya Beyin buyurduğu gibi, biraz daha fazla kan dökmek mecburiyetinde kalırdık. Fakat böyle bir şey olacağı hatır ve hayale gelmiyordu.

Kengırı Mutasarrıfı istizan etmemiş olsa imiş ne olurmuş... Ya bu kararı yine siz ittihaz ettiniz, yahut Makamı Riyasetten böyle bir tamim yapıldı. Orada deniyor ki; İstiklâl mahkemelerinin tatbikına memur oldukları kavanini ancak İstiklâl mahkemeleri tatbik edecekler, başkaları tatbik edemeyecektir. Şu halde İstiklâl mahkemelerinin, bâzı arkadaşlarımızın buyurdukları veçhile, şarta muallak bir kararı varmış, bu kararın, İstiklâl Mahkemesi tarafından tatbiki zaruri olan kanuna göre tatbik edilmiş olması hasebiyle o kararları, o vazifeyi bugün muvakkaten ifa etmek mevkiinde bulunan Divanı harbler, veya Adliye heyetleri böyle, bu mesele karşısında mutlaka Meclisi Âliden istizan etmek mecburiyetindedirler. Sonra hiç hatırınıza gelir mi ki, İstiklâl Mahkemesince bir adamı, firar ettiğinden dolayı tekrar firarı halinde, idama mahkûm etmek gibi bir karar ittihazından sonra, derdest edildiği yerde bulunan filân mahkeme haber aldığı zaman kurşuna dizsin, tarzında arkadaşlarınız zannetmem ki böyle bir karar ittihaz etsin. Bâzı arkadaşlarınız velev ki adliyecilerden olmasa dahi mesele gayet basittir. Hakkında verilen idam kararı, olabilir ki, esbabı fevkalâde karşısında karar, şeklinde olmayabilir. Hatâ bir çavuştan, bir mülâzimden mezuniyet almak hasebiyle teftiş esnasında bunun mevcut ol-

madığı görülür ve firarı zannedilebilir. Bu gayet basit bir meseledir. Bu meseleyi tetkik edemeyecek arkadaşları evvelce intihabetmemek vazifei asliye idi. Şimdi söz söylemek hakkını hiç kimse haiz değildir. Niçin bu karar ittihaz edilmiştir? Bu kararı mahkeme salâhiyetine istinaden ittihaz etmiştir ve bu kanunumuzda vardır ve bizim de böyle kararlarımız vardı. Bu kararlar veresiye değildir. Bunlar efendim, memlekette kon dökülmeksizin, bütün memleketin, milletin efradını bir noktaya toplıyan kararlardır. Bu kararların aleyhinde değil, lehinde söylemek icabeder. Çünkü bu kararlar aleyhinde söz söylemek demek, siz ne için üç buçuk ay içerisinde memlekette sükûn vücuda getirdiniz, niçin adalet yaptınız? demektir ki, bunu Meclisi Âli Âzasından hiçbirisi söylememelidir. (Müzakere kâfi sadaları).

NECİP B. (Mardin) — Ordu vücuda getirdiniz..

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey, söylenen sözler hakkında söyleyeceğim.

REFİK B. (Konya) — Efendim, hayata taallük eden bir meselede Heyeti Muhteremeniz ne kadar düşünseniz hakkınız vardır. Bu itibarla Encümeniniz - ki bendeniz de Adliye Encümeninde bulunuyorum - bu meseleyi lâıyk olduğu ehemmiyetle nazarı dikkate aldı. Encümen Reisi Muhteremi bulunan Calâlettin Arif Beyefendi biraderimizle Şevket Bey biraderimiz Encümenin noktai nazarını burada izah ettiler. Binaenaleyh bendeniz encümen mazbatası hakkında söz söyleyip de Heyeti Muhteremenizi tekrar tasdi edecek değilim. Ancak, bu hususta beyanı mütalâa eden rüfekayı muhteremeye karşı pek de hoş gitmiyecek söz sarf ettiler. Bendeniz kendi hesabıma bu mütalâayı muhik bulmadığımdan dolayı bu mesele hakkında birkaç söz söyleyecek ve esas meseleye dair de rüfekayı muhteremenin her nasılsa hatırına gelmiyen bir noktai mühimmeyi arz edeceğim.

Evvel emirde İstiklâl Mahkemesini teşkil eden rüfekayı muhteremeye bendeniz, bu millet kürsüsünden bilhassa teşekkür ediyorum. Milletın ruhuna, kalbine nüfuz etmek suretiyle bihakkın icrayı adalet etmişlerdir. Eğer İstiklâl mahkemeleri teşkil edilmemiş ve milletin en çok muhtacolduğu bir zamanda adalet noktasından, adaleti mânayı kâmiiliyle halka neşir

ve tamim için gönderilmemiş olsa idi emin olunuz ki bu mühim zamanda ve bu mühim vaziyetimizde gayet mühim ve nazik mevkilerde bulunacaktık. Sonra İstiklâl mahkemeleri şarta talikan nasıl hüküm veriyor, deniyor. İstiklâl mahkemeleri şarta talikan hüküm vermiş değillerdir. Asıl en mühim nokta burasıdır. Verilen hüküm, zati fiilin kararı değildir. Bir adam kaçmış, kavanini mülkiye ve askeriyede mevcut sarahati mutlaka ve kâfiyeye binaen İstiklâl Mahkemesi onun hakkında idam kararı vermiştir. İşte bu karar şarta tâlik edilmiş değildir. Şarta muallak olan icra keyfiyettir. Biz teşekkür edelim o arkadaşlara ki kanunun sarahatine istinat suretiyle derhal o kararı infaz etmemişlerdir. Eğer kanunun sarahati dairesinde veya onlara bizim bahsettiğimiz salâhiyet dairesinde hareket etmiş olsalardı, belki memlekette İstiklâl mahkemeleri teşkili aksülâmel tevliededirdi. Her yerde, her memlekette maatteesüf hasbelcehale kaçanlar vardır. İstiklâl mahkemelerinin katî ve vicdani olan kararları karşısında bu fena hareketin önüne geçilmiştir. İşte bu, karar meselesi değildir, icra meselesinin tecil edilmiş olmasıdır.

Dikkat buyuruluyorsa, hattâ Refik Şevket Bey biraderimiz encümen noktai nazarını izah ederken demişlerdi ki; siz bu noktaya dikkat buyurunuz, biz kararı tecil etmedik. Bu adam kaçmış, kaçtığından dolayı kanunun filân maddesine tevfiikan hareketi mucibi idamdır. Ancak biz bu kararı icra edersek maazallah bir boşluk karşısında kalacağız. Halbuki bizce bir neferin kıymeti vardır. Tekrar kaçacak olursa buna talikan icra meselesini tecil ediyoruz ve onu terhib ediyoruz. Maksat intibahtır. Bu itibarla İstiklâl mahkemelerini teşkil eden arkadaşlarımızın verdikleri karar doğrudur. Ezcümle biz İstiklâl mahkemelerini teşkil ederken kanuna şöyle bir madde koyduk : Mülki ve askerî kavaninde mevcut ahkâm indelicap diğer gûna mukarreratı cezaiyeyi müstakillen hüküm ve tenfiz etmek üzere... Rica ederim, şu ibareden ne çıkar? İşte Heyeti Muhtereme doğrudan doğruya salâhiyeti ahkâmı vicdaniyeye tevfiik etmek suretiyle, cidden hepimizi müteşekkik bırakacak bir karar vermişlerdir.

Adliye Encümeninin mazbatasına gelince; biz düşündük, İstiklâl mahkemelerini teşkil eden arkadaşlarımız her taraftan çekilip geldiler.

Olabilir ki bu kararı bâzı yerlerde yanlış tatbik ederler, anlamazlar, bu itibarla rica ediyoruz ve diyoruz ki; arkadaşlarımızın kararını işbu itibarla doğru bulmadık ve esasen esasatı hukukiye ile kabili telif değildir ve olamaz da. Çünkü İstiklâl mahkemelerini bir ihtiyaç tevliedmiştir. O itibarla bunlar fevkalâde bir karar veriyorlar. Biz bu itibarla diyoruz ki; bu kararı biz kabul ve tasvibetmedik, Heyeti Muhtereme şayet bu kararımızı kabul buyurursa, Encümenin noktai nazarına iştirak ederse bu diğer yerlere tamim edilsin ve bir yanlışlık olmasın. (Müzakere kâfi sadaları).

REİS — Müzakerenin kifayetine dair takrirler var efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, buyurdıkları gibi kavanin ahkâmını biz de biliyoruz. Kanunun meskût olduğu yerde elimizde vâsi bir şey var, ahkâmı şer'îye ve ahkâmı tabiiye. Yani kanunu tabii vardır ki İstiklâl mahkemeleri bunlara riayetle mükelleftirler. Mukayyet değiliz, değil. Kanunun sükûdettiği yerde kanunu tabiiye tevfiikan icrayı ahkâm edeceklerdir. Yoksa buyurdıkları gibi olursa o vakit ona mahkeme denmez.. Hükâm, keyfi değil, kavanini tabiiyeye, kanunu tabiata tevfiikan hüküm verirler. O; mahkeme olur ve biz öyle mahkeme tanıyoruz. Öyle hüküm vermişlerdir. Sonra beyefendiler, vâkıa cehalet yüzünden, bâzı arkadaşlarımızın buyurdıkları gibi, hatalar olmuştur. Fakat bâzı arkadaşlarımızın hatasından da bahsetmişlerdir.

NECİP B. (Mardin) — Kimdir?

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Yani İstiklâl mahkemeleri bunu temin etmiş değil, Harbi Umumide İstiklâl mahkemeleri yokken bile o şahametler mevcut idi efendiler.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — O mazide kalmış.

HÜSEYİN AYNİ B. (Devamla) — Şimdi de onları korkuya düşürmek değil idrâklerine atfetmeli. Çünkü onlar zehirlenmişti. Biz aralarına girdik, tenvir ettik. Bugün yine vazifelerini yapıyorlar.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Rica ederim, şu yapraklar karıştırılmasın.

HACI TEVFİK Ef. (Kengiri) — Bu mesele biraz tenevvür etsin.

REİS — Etti efendim, tenevvür etti.

HACI TEVFIK Ef. (Kengiri) — Beyler, kanunu tabiattan, seriattan bahsediyorlar.

REİS — Müzakereyi kâfi görenler el kaldırsın. (Söylesin sadaları).

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Arkadaşlar söylesinler, diyorlar. Gayet kısa arz edeceğim.

REİS — Efendim, müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Müzakere-
renin kifayetinden sonra bir kişi daha söyleyebilir. (Söylesin sadaları). Sizin lehinizde, İstiklâl Grubunun lehindedir. İş fetvaya düştü, affediniz, avukat lisanına düştü. Kimi lehinde, kimi aleyhinde söz söyledi. Bu avukat kelimesinin beynennas müteamel bir mânası varda... Diyorlar ki; şarta muallâk hüküm ilmi hukuka münafidir, Hüseyin Avni Bey kavanini tabiiyeden, kavanini fikihiyeden bahis buyurdular. Kavanini tabiiyede bir kanun vardır ki; şart ne vakit tahakkuk ederse - usulü fıkıhda da böyledir - şart ne vakit tahakkuk ederse meşrutta da tahakkuk eder efendiler. Memleket kan içinde yüzerken, memleket istiklâlini dişiyle, tırnağıyle müdafaaya azmetmiş iken, kaçan bir adamı idamda neye taallül edeceğiz acaba? İstiklâl Mahkemesi firariye sen ikinci defa kaçarsan seni idam edeceğim demiş. Bu bizim müteamel Kanunu Cezamıza mugayir imiş. O Kanunu Ceza ki, yarısı Şarktan alınmış, yarısı Garpten alınmış bir kanun halitasından başka bir şey değil. Bakınız efendim, âlemde iki türlü ilim vardır. Birisi sabit ilimler, birisi gayrisabit ilimler. Sâbit ilimler değişmez Gayri sabit ilimler insanların ahvaline göre ve cemiyetlerin ahvaline göre değişir. Bu kanun onlardandır. Hukuk bunlardandır.

TUNALI HİLMİ B. — Sadet harici...

BESİM ATALAY B. (Devamla) — Ben de gürültü etsem senin derecene düşerim efendi.

İki türlü ilim vardır. İlmî hukuk insanların, cemiyetlerin ahvaline göre, maişetlerine göre değişir. Biz bugün İstiklâl mahkemelerini tesis ettik. Bu bizim kanunumuzda var mı idi? Yoktu. Biz kanunun fevkına çıktık. Çünkü biz de gayritabiî bir zaman yaşıyoruz, inkilâp zamanı yaşıyoruz. Verdiğimiz hükümlerde kanununun tabiatın fevkına çıkmamız icab ediyor. Kanunun fevkına çıktığımız için bu hüküm doğrudur.

İkincisi; bunların kanun dedikleri ilimler, yalnız Roma'da ilim şeklinde tedvin edilmiş idi ki, biz ondan ve arapların, islâmların fikihiyeden mahlût bir şey vücuda getirmişiz. Efendim, hangisi ile amel edeceğiz? En iyi amel edeceğimiz şey, halkın ruhundan doğan, zamanın ihtiyacından doğan kanunlardır. Mademki İstiklâl mahkemelerine biz salâhiyet verdik, oralara gönderdiğimiz arkadaşların da salâhiyeti hukukiyeleri vardır, Bilhassa Refik Şevket Bey arkadaşımız ve diğer arkadaşlarımız da öyledir, kifayeti hukukiyesini biliyoruz. Binaenaleyh, bunda ben taallüle mahal görmüyorum.

REİS — Şimdi efendim, Adliye Encümeninin mazbatasını reye koyacağım. Adliye Encümeninin mazbatasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

7. — *Kütahya Mebusu Cemil Beyin, İstanbulca Neşrolunan Aflerle Tecili Mücazat karar-namelerinin gayrimuteber addi hakkında teklifi kanunisi ve Adliye Encümeni mazbatası (2/242)*

REİS — İstanbul'ca neşredilmiş olan Tecili Mücazat Kararnamesi hakkında Kütahya Mebusu Cemil Bey tarafından verilmiş olan takririn reddine dair Adliye Encümeni mazbatası var efendim.

Adliye Encümeni mazbatası

Numara : 23.

Seferberliğin îlanından itibaren gerek bizzat ve gerek müştereken ticaret ve irtikâba sülûk eden ve kuvayi-maddiye ve mâneviyeyi devleti düşürücü zayıf eyliyen askeri memurin ile onların şeriki cürümleri olan eşhasın af ve tecili mücazatlarına dair kararnamelerin büyük Millet Meclisinin tasdikına iktiran etmedikçe gayrimuteber addolunması lüzumuna mütedair olan Kütahya Mebusu Cemil Beyle Beş refikimin 22 Şubat 1337 tarihli teklifi kanunileri encümenimize havale olunmakla tetkik ve mütalâa olundu.

Bâzı ceraim esbabı hakkındaki mücazâtı kanuniyenin tecili infazına dair olan kararname 26 Mart 1335 tarihinde neşrolunmasına ve 16 Mart 1336 tarihinden mukaddem neşrolunan kavanin ve nizamat ve mukarreratı sairenin mer'i ve muteber olacağı mukaddema Meclisi Âlice kabul edilmesine ve aflere ve tecili infaza mütedair olan kararnameler ahkâmı münderecesi tama-
miyle infaz olunduğu gibi kararname mündere-

catından dahi anlaşılacağı veçhile erbabı ceraim tamamiyle af ve tecil kılınmış olmayıp teklifi kanunide mevzuubahis olan irtikâp ve suiistimal ve muamelâtı ihtikâriye ve memleketin emniyeti dâhiliye ve hariciyesini ihlâl e cüret edenler veya ceraimi mezkûrede feran zimethal olanlar tecili infazdan istisna edilmiş bulunmalarına binaen teklifi vakı sayanı kabul görülemediğinden reddi ittifakla tensip olunarak tasdikî Heyeti Umumiye teklif olunur.

4 Nisan 1337

Reis	Mazbata Muharriri	Kâtip
Erzurum	Sinob	Kengırı
Celâlettin Arif	Mehmet Şevket	
Âza	Âza	Âza
Eskişehir	Kırşehir	Saruhan
Abdullah Azîmi	Müfit	Refik Şevket
Âza	Âza	Âza
Sinob	Niğde	Konya
Hakkı Hâmi	Mustafa Hilmi	
	Âza	
	Antalya	
	Halil İbrahim	

CEMİL B. (Kütahya) — Efendim, bendenizin teklifim, tecili mücazâtın yalnız mürteşiler ve memurinden olup da kanun haricinde ve kanunu çîğniyerek alenen icrayı ticaret edenler hakkında tatbik olunmamasına ve bu gibilere şâmil tutulmamasına aittir. Umum hakkında değildir. Sonra takririmde bir de afler meselesi vardır. Bugün milletten ayrı yaşayan, milletini tanımayan, milletini arayıp sormıyan bir padişahın aflerini biz burada tanıyacak mıyız rica ederim? Bu aflerden, bu tecili mücazâtlardan dolayı bütün mürtekin ve suiiahval sahipleri mahkemelere tecziye edilmiyorlar. Müracaat edenlere diyorlar ki, bunlar affe uğramışlardır, Padişahın iradei seniyesi vardır ve tecili mücazât vardır. Ne istiyorsun? Bunlar hakkında biz bir şey yapamayız, diyorlar. Bendeniz bunu talep ediyorum. Yoksa adam öldürmüş, yahut hırsızlık yapmış olan eşhas hakkında bir talebim yoktur. Talebim mürtekiplere, mürteşilere aittir. Rica ederim bu meseleyi nazarı dikkate alınız, çünkü halk bizden bu kabîl erbabı seyyiatın tecziyelerini istiyor efendiler.

ŞEVKET B. (Sinob) — Efendim, Cemil Beyin takririndeki esbabı mucibeden biri, Büyük Millet Meclisinin; İstanbul mukarreratını ve

vaz'ettiği kavanini kabul etmemesine dair bir karardır. Malûmu âlinizdir ki, bu karar 16 Mart 1336 tarihinden sonra olanlara mahsustur. Halbuki, Tecili Mücazat Kanunu 26 Mart 1335 tarihli dir. Şimdi efendiler, Cemil Bey iki teklif yapıyor. Bunlardan biri af, diğeri tecili mücazat kararnameleridir. Afler esasen o zaman, yani neşrolunduğu zaman tamamiyle infaz edilmiştir, artık meydanda hiçbir şey kalmamıştır. Tecili mücazata gelince; kanunun serlevhasından da anlaşıldığı veçhile, bâzı ceraim erbabının tecili mücazâtının infazına mütaalliktir. Bâzı ceraim kanunun sekizinci maddesine kadar tamamiyle tadat edilmiştir. Fakat 8 nci maddeye gelince : Sekizinci maddede bir takım cürümler istisna edilmiştir ki, adedi on rakamiyle işaret olunuyor. Cemil Beyin teklifleri; Hiyaneti vataniye, Devletin emniyeti dâhiliye ve hariciyesini ihlâl, cinayati irtikâp, ihtikârat, idam cezaları bilhassa, katil, fiilîşeniler, emvali emiriyeyi sirkat, memurinin vazifesini stüistimal... Bunlar tamamiyle istisna edilmiştir ve zaten Cemil Bey de bunları teklif ediyor. Tekliflerinde bundan başka hiç bir şey yoktur. Madem ki, kanunda bunlar tamamiyle istisna edilmiştir, bunları biz yine müzakere edeceğiz. Onun için Adliye Encümeniniz bu teklifi bu esbabı mucibeye mebni reddetmiştir. Tetkikına zannedirim hiçbir cihet kalmıyor.

CEMİL B. (Kütahya) — Efendim, Kütahya'da altı yüz kuruş maaşlı bir nahiye müdürü vardı. Misal olarak arz ediyorum. Bu nahiye müdürü iki sene memuriyette bulundu. Sonra bu nahiye müdürünün birtakım eşhasla kereste ticareti tesis ettiğini ve beher kerestenin yedi sekiz kuruşa nakli lâzımgelirken nüfuzu memuriyetle bunları birer kuruşa naklettirdiği anlaşıldı. Tahtı muhakemeye alındı ve lâkin mutasarrıf Bey, bunun istikbalini mahvetmiyelim diye kendisini istifa ettirdi. Bu adamın memuriyete geçmezden evvel on parası yok iken istifa ettikten sonra yedi sekiz bin liralık umuru ticariyeye girişti, lândonlar üzerinde gezmeye başladı. Bilâhara bundan şikâyet vâkı oldu. Mahkeme dedi ki: Bunlar affe uğramıştır, bunlar tecili mücazata uğramıştır. Sonra Adliye Encümeni Mazbata muharriri diyor ki, bunlar hakkında kanun vardır. Fakat tatbik olunmuyor. Bunların bütün ettikleri yanına mı kalacak rica ederim?

REFİK B. (Konya) — Kalmiyacaktır.

CEMİL B. (Devamla) — Kanun tatbik edilmiyor efendim.

ŞEVKET B. (Sinob) — Tatbiki lâzımgelir.

CEMİL B. (Devamla) — Teşekkür ederim ki, bazı İstiklâl mahkemeleri bunları tatbik etmişlerdir. Burada bir şube reisini teşhir ettiler. Halk yüzüne tükürdü. İyi bir tesir yaptı. Fakat sadet haricinde söylemiyorum.

MUSTAFA B. (Tokad) — Tam muvafıktır. Söyle söyle...

CEMİL B. (Devamla) — Her İstiklâl mahkemesi bu yolda hareket edeydi daha mükemmel olacaktı. Hattâ Eskişehir Mahkemesi âzasından Zekâi Bey buna itiraz etti. Yani Devletin maddi ve mânevi kuvvetini ihlâl edenlere İstiklâl mahkemeleri bakamaz, çünkü böyle yapanlar pek çoktur, dedi. İstiklâl mahkemeleri

bunlara ait cezaları ifa etseler bile mahkemeler bakmıyor, ne yapacağız?

RASİH Ef. (Antalya) — Zekâi Beyin öyle bir itirazı yok rica ederim.

CEMİL B. — Vardı efendim.

RASİH Ef. — Varsa öyle müracaatlara biz bakalım.

CEMİL B. (Devamla) — Efendiler, rica ederim bunları nazarı dikkate alınız (Nazarı dikkate alınacaktır sadaları).

REİS — Efendim, müsaade ederseniz müzakerecinin kifayetini reye koyayım. Müzakereyi kâfi görenler el kaldırsın. Kâfi görüldü.

Adliye Encümeni mazbatasını reye koyuyorum. Mazbatayı kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

On dakika teneffüs etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 4,20 sonra

REİS — Reisisani Doktor Adnan B.

KÂTIPLER : Ziya Hurşit B. (Lâzistan), Ragıb B. (Kütahya)

REİS — Celseyi açıyorum.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey müsaade buyurun, şahsi bir mesele var.

REİS — Nedir efendim rica ederim?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Besim Atalay Beyin sözüne dair, hakarete bulundu, kendisine mukabele ettim, dedim ki; kâşki benim dereceme

düşebilseydin. Fakat birçok rüfekayı muhtereme bunu Meclise karşı bir hakaret addetmiş, ben kendi şahsım için katiyen daha başka türlü mukabeleye tenezzül etmiyorum. Bilemiyorum kimin derecesi alçaktır, yüksektir? Bunu hakaret addediyorlarsa arkadaşlar çıkarlar. O hakareti onun suratına çarparlar.

5. — SUALLER, CEVAPLAR

1. — *Karahisar Sahib Mebusu Ömer Lûtfi Beyle İsmail Şükrü Efendinin, Cenup ordusuna mensup kıtaatın maaşlarına ve sairere dair iki tane sual takriri ve Müdafaai Milliye Vekili Fevzi Paşanın tahriri cevabı*

REİS — Karahisar Mebusu Ömer Lûtfi ve İsmail Şükrü efendilerin cephe maaş verilemediğine ve ordunun ilbas ve iaşesine dair sual takrirlerine Müdafaai Milliye Vekâletinin cevabı var.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

1. — Cenup ordusuna mensup olup cephe-lerde ahzı mevki eden fırkalar zâbitan ve efradına 15 Mayıs 1337 tarihine kadar Kânunusani ve Şubat maaşları tesviye edilmemiştir.

2. — Teşkilâtı ahire mucibince yeni teşekkül eden şubelere Maliye ve Müdafaai Milliye Vekâletlerinin yekdiğeriyle anlaşamaması yüzünden aylardan beri bir akçe tahsisat verilmemiştir. Şubelerde toplanan efrat şube merkezlerinde paramın ademimevcudiyetine binaen lâyikiy-

le iskân ve işe edilemiyor. Buna mukabil kâğıt üzerinde türlü emirler veriliyor. kıtalarına henüz vürut etmeden birçok efrat yollarda işsizlik ve tesirâtı havaiye yüzünden zatürrie, fakrûddenden kısmen hastanelere dökülüyor ve kısmen de vefat ediyor. On ikinci kolordu hastanelerinde bulunan hastagânın yüzde sekseni zatürriiden muztarip bulunuyorlar. Gerilerdeki efrat zayıatı cephelere nazaran nispet kabul etmiyecek derecede fazladır.

3. — Hükümetin evamirine kemali itaatle cephelere doğru koşan efradın kıtalarına vürut edinceye kadar mâruz kaldıkları acı felâketler kâfi gelmiyormuş gibi kıtalarına ilthaka muvaffak olanlara maaşlarının tesviye edilmemesi gerek zâbitan ve gerek efrat üzerine pek büyük tesir yapmaktadır.

4. — Maliye Vekâletinden varidatı hazıranın ademikifayesine binaen maaşlarının tesviyesine muvaffakiyet elveremeyeceği bildiriliyor. Alélumum tahsisatı askeriyenin tesviyesi hususunda Maliye ve Müdafaai Milliye Vekâletleri teşriki mesai edemiyorlar. Bu yüzden tahsisat meselesi müziç sürüncemelere de mâruz kalıyor.

5. — Millî arzularımızın hüsnü neticeye münceer olacağı düşmanlarımızın ise bütün kuvvetleriyle tezyidi faaliyet ettikleri bir sırada ordunun kuvvei mâneviyesini düğarı tezelzül edecek marrül arz hâlâtın derakap bertaraf edilmesi esbabının istikmalini Heyeti Umumiyyeye arz eyleriz.

19 . 3 . 1337

Karahisarı Sahip Mebusu Karahisarı Sahip
Ömer Lûtfi Nebil

Riyaseti Celileye

1. — Cephede bulunan zâbitandan bir kısmı maaşlarını muntazaman aldıkları halde diğer kısmın üç aydır maaş alamadıkları işitilmektedir.

2. — Efradın bir kısmı henüz iksa olunamamıştır.

3. — Sevkiyat efradının yüzde ellisi hastaneye dökülmektedir.

İera olunan terfilerde üssülesas olan 13 - 15 - 2 - 1337 tarih ve 150 ve 152 numaralı terfi tamiminin 1 nei maddesinde adalete riayet olunmamıştır. Ahvali mâruza askerimizin kabiliyeti askeriyesini şikest edeceğinden esbabının Müdafaai Milliye Vekâletinden sual buyurul-

masını teklif eylerim.

Karahisarı Sahip
İsmail Şükrü

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
Cephelerde maaş verilemediğine ve saireye dair Karahisar Mebusu Ömer Lûtfi Beyefendi ile rüfekayı muhteremesi tarafından verilen sual takriri hakkındaki 23 . III . 1337 tarih ve 85/152 numaralı tezkerei celilei Riyasetpe-nahileri cevabıdır.

Maaş :

1. — Leffen takdim kılınan cetvelin tetkikından müsteban buyurulacağı üzere Müdafaai Milliye'nin bidayeti tesisinden şimdiye kadar bilûmum cephelerde şubatın gerek tayinat ve gerekse maaşa ait havalenameleri müntazaman tanzim edilerek Maliye Vekâleti Celilesine tevdi edilmiştir.

2. — Verilen havalâtın her masrafa tercihan temini tesviyesi hususu da takibedilerek mahallî emvallerine Maliye Vekâleti Celilesinden telgrafla tebligat iera ettirilmektedir.

3. — Ve ahiren vârit olan işbu sual takriri üzerine tekmil cephelerden keyfiyet tekrar istifsar edilerek birkaçından alınan cevaplarda bu suretle müsavatsızlığın gayrivâkı olduğu ve ancak Şubat maaşları verilemediği bildirilmiştir.

5. — Maliye Vekâletine vâkı olan tahkikat neticesinde istîtaati Maliyenin ademi müsaadesi hasebiyle ancak Şubat maaşlarının kısmen verilemediği ve maadasının tamamen tediye edildiği anlaşılmıştır.

Sevkiyat :

1. — Vâsi arazimizin muhtelif mevakiinden toplanılıp makasadı askeriyeye göre muhtelif cephelere sevk edilen efradın ilk zamanlarda vesaitin fıkdanından, hastalık ve daha sair suretle meşaka ve müşkülâta mâruz kaldıkları itiraf olunur. Ancak alettedriç cephelerden başlayarak geri hidematına doğru teşmil edilen tesisat ve teşkilâtı askeriyeye her an terakki ve tekemmül ettirilmektedir. Binaenaleyh ordu gerisinde pek az bir zamanda vücuda getirilen şebekenin yine az bir zamanda bu nevakısı ikmal edilerek hanesinden alınan bir neferin hattı harbe kadar takibedeceği güzergâhta her nevi ihtiyacatı beşeriyesi Hükümetin şeref ve haysiyetiyle mütenasip bir şekilde tatmin

olunacaktır. Sekiz, dokuz ay akdem, köyündeki elbisesiyle silâh altında bulunan asker bugüne kadar melbusat ve teçhizatı nizamiyesiyle düşman karşısında çarpışmaktadır. Binaberin yoktan vücuda getirilen ordunun ihtiyacı umumiyesini tatmin edecek menabiin fikdani nazarı dikkate alınırsa mesaideki isabetin derecesi taayyün eder.

2. — Sevkiyat lâzımgelen yerlerde ve ahzı asker şubası merkezlerinde sevkiyat ve zuafa efradına sıcak yemek verilmesi temin edilmiştir ahzı asker kalemlerini Ankara'ya vasl eden yollarda konaklara işe merakiziyle sıhhiye istasyonları tesisine teşebbüs edilmiştir. Bunun hitamında sevk efradı köylerinden itibaren güzergâhlarda bir neferin iskân, işe noktai nazarından bütün ihtiyacı temin edilmiş olacak ve köylerimiz de tasdiat ve taziyekati daimeden kurtarılmış olacaktır.

3. — Ahzı asker şubası yekdiğerine bir ilâ dört güne kadar mesafede bulunmasına mebni şubası arasında efradın hanlarda sürünmemeleri için ara konakları ihdas edilmiştir.

Bu konaklar alelâde köy odalarından ibaret ise de kiralanmış ve tathirat ve teshini de ashabına tevdi olunmuştur. Badema yürüyüş efradı güzergâh imtidadınca hep askerî konaklarda geceliyecek ve yekdiğerinden âzami 35 kilometre mesafede bulunan bu konakların birinden diğeri istihdaf edilmek suretiyle mahalli maksuda muvasalat eyliyecektir.

4. — Kastamonu havalisinde on iki şubede altmış yataklı birer efrat misafirhanesi tesis edilebilmiştir.

5. — Yürüyüş efradının perişanîyetini bâdi olan yevmiye itası usulü lâğvedilmiş ve yevmiye yerine katık ve ekmekten ibaret azık itası lüzumu ehemmiyetle tamim ve takibolunmakta bulunmuştur. Bu bapta Heyeti Celilenin tasdikına iktiran eden kanun, maksadı temine tamamen kâfil ise de bu husus için şubata mahiyeye verilen havalât her halde mal sandıklarından muntazaman ve her masrafa tercihan verilmelidir.

6. — Bâzi manatikta askerî hamule nakledip boş olarak avdet etmekte olan bilcümle beygir, araba ve develer zuafa sevkiyatına tahsis edilmiştir.

7. — Yollarda hastalanacak efrat için Çorum, Kastamonu, Kengiri Memleket hastanelerinden

istifade edilmekle beraber Yozgad, Kırşehir, Çerkeş, Koçhisar, Boyabat mevakiinde on beşer yataklık birer revir küşadedilmiştir.

8. — Yahşihan noktası tekemmül ettirilerek Ankara'nın şarkına gidecek ve mezkûr noktadan Ankara'ya gelecek bilûmum zuafa Mart iptidasından beri dekovil ile sevk edilmektedir.

9. — Kastamonu dahilindeki bilûmum revir ve sıhhiye istasyonları için iktiza eden malzeme gönderilmiştir. Mevakii sairedeki tesisatı sıhhiyeyi kalem rüesası kısmen ahali muavenetiyle tesis etmiştir. Zuafa için Yahşihan, Kastamonu, Ankara, Ulukışla'ya miktarı kâfi pamuklu irsal edilmiştir.

10. — Ankara sevkiyat efradı şehir dahilindeki perakende mebaniden çıkarılarak istasyon civarındaki pavyonlara nakledilmiş ve her suretle esbabı istirahatleri hususuna çalışılmakta bulunmuştur.

11. — Sevk ve zuafa efradının iskân ve işelerinde müsamahaları görülenlerden iki zâbit açığa çıkarılmış, biri tebdil ettirilmiş, biri Divanı Harbe ve üçü de İstiklâk Mahkemesine tevdi kılınmıştır. Bu nokta kumandanına da teşekkür telgrafi keşide edilmiştir.

12. — Anadolu muhtelif menatikı askeriye-ye taksim olunarak her mıntaka bir cephe kumandanlığı emrine mevduudur. Her cephe kumandanı vezaifi hakkında Müdafai Milliye Vekâletinden umumi surette bir emir alarak her husustaki harekât ve tesisatında muhtar bırakılmıştır. Şu halde Müdafai Milliye Vekâleti cephe kumandanlarının idari metalibini terviç, para hakkındaki ihtiyacı tatmin eylemek suretiyle kumanda hakkını istimal eylemekte ve teferruatı umura müdahale etmemektedir. Bunun haricinde kalan menatik doğrudan doğruya Müdafai Milliye Vekâleti kumandasının altında idare olunmaktadır. Cepheler dahilindeki sevk ve zuafa efradı hakkındaki muameleden bittabi cephe kumandanları mesul bulunmaları hasebiyle kendilerinden istifarı keyfiyet ve âtisinin temini tamimen tebliğ olunmuştur.

Havalât :

Zuafa ve ikmal efradının müreffehen sevk ve işeleri için on dört bin liralık havale verilmiştir. Mükerreren ve tamimen tebliğ edildiği halde ahzı asker kalemleri şubası masarifatı müttehakkıklarının bildirmediklerinden yahut bu

masarifât kalemlerce tevhit olunarak levazımâtı umumiyyeye işar kılınmadığından dolayı mecburen umum şubata Marta mahsuben seyyanen bimer lira verilmiştir. Bittabi her şubenin ihtiyacı aynı olmadığından bu da muhaberâtı intacediyorsa da ref'i ancak şubataın her ay nihayetinde masarifi mütahakkıklarını kalemlere, kalemler de heyetlere, heyetler de tevhid ederek levazımâtı umumiyyeye bildirmekle kabildir. Bilhassa zuafanın memleketlerine müreffehen sevkleri için 28. X. 1336 da Heyeti Vekile-kararına iktiran eden nizamnamenin üçüncü maddesine tevfi kan Maliye Vekâletince malmemurlarına evamiri katiye ita kılınır, ve bunlara ait havaleler derhal tediye ettirilirse bütûn mesai akamete, bütûn tertibat bataete uğramamış olur. Binaberin derhal tanzimi iktiza eder.

İlbas

1. — Hasılatımızın azlığı sebebiyle elimize geçen her şeyi cephemize, düşman karşısında harbeden askere tahsis ediyoruz. Geri hidematta muvazzaf efradın mümkün mertebe soğuktan, tesirâtı havaiyeden muhafazasını temin ile iktifa ediyoruz. Meselâ : Bir menzil neferine bir pamuklu, bir kaput, çamaşır, sağlama bir çorap ve ayakkabı vermek kâfi görülüyor. Muharip nefer ise baştan aşağı teferrüatıyla teçhiz ediliyor.

Terfiat :

İera olunan terfilerde üssülesas olan terfi tamiminin ikinci maddesinde adaletle riayet edilmiş olan nıkata dair tetkikat yapılabilmek bu bapta da cevap ita kılınmak için bu hususta sahibi takrir olan zatın tafsilâtı kâfiye ita buyurması muktazidir. Meşagili hazırai fevkalâde ilcasiyle bizzat izahat itasına imkân bulunamadığından gerek Karahisar Mebusu Muhterem Ömer Lûtfi Beyefendinin ve gerek rüfekayi kiraminın sual takrirlerine ait verilecek cevibenin balâda arz edilmiş olduğunu arz eylerim efendim.

Müdafaai Milliye Vekili
Fevzi

REİS — Müsaade buyurursanız efendim bu, bir sual takririne verilmiş cevaptır. Malûmu âliniz Nizamnamei Dahilî mucibince...

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Lüzzumu olan cevaplar verilmemiştir.

REİS — Demek oluyor ki, cevap kâfi değildir.

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Müsaade buyurulursa izahat vereyim.

REİS — Yalnız bir şey var efendim, Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri burada hazır değildir. Kendisinin Mecliste bulunduğu bir zamanda müzakere edilmek üzere izahatı tehir buyurursanız daha iyi olur.

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Pekalâ.

REİS — Muvafık görüyorsanız bulunduğuları zaman müzakeresine geçelim (Muvafık sadaları).

REİS — O halde mesele kalmamıştır.

2. — *Aydın Mebusu Esat Efendi ile arkadaşlarının, Yarangüme - Muğla tarikhının turuku umumiye meyanına ithaline dair takririne cevaben Nafia Vekâletinden mevрут tezkere.*

REİS — Aydın Mebusu Esat Efendinin Denizli ve Muğla yollarına dair takririne Nafia Vekâletinden mevрут tezkere cevabiye var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Aydın ve İzmir'in işgali dolayısıyla Denizli Livası ve civar ahali emval ve eşyasını sevk ve isale mahreç bulamıyorlar. İki cesim liva olan Denizli ve Muğla'yı birbirine rapteden bir yol yoktur. Halbuki siyaset, ticaret, asayiş memleket noktasından bu livaların bir şose yoluyla birbirine merbut olmasında menfaat çoktur. Denizliden Yarangüme denilen altı saat mesafeye kadar şose yolu vardır. Yarangüme'den Muğla'ya kadar olan mesafede taş ve toprak külliyetli, cibal ve arazi şose inşasına kabiliyetli olmakla Denizli bir şose yoluyla Muğla'ya raptolunacak olursa zaten Muğla'dan, iskelesi olan ve altı saatlik mesafede bulunan Gökabat Nahiyesine kadar yol mevcut olduğu ve yine Muğla'dan Küllük-e kadar şose bulunduğu cihetle Denizli ve civarı Muğla'ya kadar olan şose ile iki mahrece desti ticaretlerini uzatacaklar, menafii azîme temin edeceklerdir. Bu Yarangüme - Muğla tariki mühimminin turuku umumiye meyanına ithaliyle inşası iki liva hayat ticaretinin ihyası demek olmakla keyfiyetin Nafia Vekâletine havalesini Heyeti Muhteremye tek-

lif eyleriz.

20 Mart 1337

Aydın	Saruhan	Saruhan
Esat	Refik Şevket	Mustafa Necati
Cebelibereket	Saruhan	Aydın
Faik	Mahmut Celâl	Tahsin
Bolu	Bursa	Burdur
Dr. Fuat	Operatör Emin	Veliyüddin
Bursa		İsparta
Muhittin Baha		İbrahim

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
29 Mart 1337 tarih ve 107, 186 numaralı tez-
kereî samileri cevabıdır.

1. — Denizli - Yarangüme '26 kilometre şo-
sesi mevcut ve muhtacı tamir olduğu ve beher
kilometresi asgari bin liradan, yirmi altı bin
lira ile tamiri kabil olacağı.

2. — Güzergâhı dağlık araziden mürur et-
mekte olan Yarangüme - Uluköy - Kaleitavas -
Sandalhan - Muratlar - Söğütlükahve - Kara-
kol - Soğuksu kahvesi - Muğla tariki 94 kilo-
metre olup beher kilometresi asgari beş bin li-
radan dört yüz yetmiş bin lira ile tamir edile-
ceği.

Berveçhi balâ yolların yapılabilmesi takriben
beş yüz bin lira tahsisatı munzamme verilme-
sine mütevakkıf olduğundan Meclisi Âlice ka-
bul buyurulduğu takdirde bu bapta icabeden
kanun lâyihası tanzim edilmek üzere Maliye
Vekâletine emir ve havale buyurulması.

3. — Muğla - Menteşe - Gökabat tariki esa-
sen turuku umumiyyeden olup 1337 senesi Büt-
çesine yirmi bir bin lira vaz'edilmiş olduğun-
dan bütçenin tasdiki âliye iktiranını mütaakip
mezkûr Muğla - Gökabat tarikinın kısmen tami-
ratına ve diğer kısmının da yeriden küşadiyle
inşaatına başlanılacağı arz olunur efendim.

6 Nisan 1337

Umuru Nafia Vekili
Ömer Lûtfi

REİS — Müsaade buyurursanız bu bir sual
takriri değildir, bir temenni takriridir. Nafia
Vekâletine Heyeti Aliyeniz havale ediyor, Na-
fia Vekâleti cevap veriyor.

ESAT Ef. (Aydın) — Böyle cevaba; ne ge-
lirse isabettir, ne söylerse keramettir diye bir
cevap verilmeyecek mi?

REİS — Müsaade buyurun efendim, cevap
verilir. Yalnız Heyeti Âliyenin fikrini sormaya

mecburum. Kabul buyurursanız Esat Efendi
izahat versin. (Versin sadaları).

ESAT Ef. (Aydın) — Arkadaşlar! Himmetür-
rical takleuleibal derler. Yani büyüklerimizin
himmeti dağları devirir. Bu Denizli ile Muğla
arasındaki yolun ehemmiyetini Nafia Vekili
muhtereminin pek ziyade takdir edeceğine emi-
nim. nitekim, maddei kanuniye tanzim etmiye-
rek bir takriri Nafia Vekâleti Celilesinin na-
zarı dikkatine arzı keyfiyet etmiştim. O tarafın,
Denizli mebuslarının da takdir buyuracağı ve-
hile; Denizli ve civarı membai ziraat, mahzeni
ticaret beldelerdir. O tarafların mahreğ bula-
mamak yüzünden mahsulâtı çürümek üzeredir.
Eğer Nafia Vekili Muhteremi Denizli'den Muğ-
la'ya kadar bu yolu yapacak olursa onun sarfe-
deceği para kazanacağına nispeten hiçtir. Bina-
enaleyh diyorum ki, Nafiadan bunun hakkında
tekrar derin derin düşünülerek krokiler çizilsin.
Arazi son derece yol yapılmaya kabiliyetlidir.
O tarafları gördük, bütün ağaçlıktır. Arazinin
yol yapmak için kabiliyeti tammesi vardır. Bi-
naenaleyh bu yoldan vazgeçilmez. İki memleke-
tin birbirine merbutiyeti noktasından ve siyaset
cihetiyle, ticaret cihetiyle pek çok menafii ve
varidatı azime teşkil ve tevlidedecektir. Bina-
enaleyh reddolunmamasını Heyeti Muhtereme-
den rica ve temenni ediyorum.

OSMAN B. (Lâzistan) — Kaç kilometredir?

ESAT Ef. (Devamla) — Ben iki buçuk gün-
de geldim. Kilometresini sen hesap et Osman
Bey!

REİS — Efendim, burada üç yol mevzuuba-
his oluyor. Nafia Vekili; bunlardan ikisinin
tamiratını icra edebilmek için beş yüz bin lira
tahsisatı munzammaya ihtiyaç vardır diyor. Üçün-
cü yol Muğla - Menteşe yolu ki, bu zaten turuku
umumiyyededir. Bütçeye karşılığını koyduk, ya-
pacağız diyor. Mevzuubahis olan mesele beş yüz
bin lira tahsisatı munzamma meselesidir. Bunu
burada alelfevr Heyeti Âliyeniz kabul edemez.
Binaenaleyh bunu münasip görüyorsanız Nafia
Vekâleti Bütçesi esnasında nazarı dikkate alın-
mak üzere şeyedelim. (Muvazenei Maliyeye git-
sin sadaları). Muvazenei Maliyeye de göndere-
meyiz. Çünkü lâyihaî kanuniye yok.

ESAT Ef. (Aydın) — Reis Beyefendi, kabul
edilemez, edemezsiniz diye fikrinizi ve reyinizi
ihlas etmekten bir mâna çıkaramıyorum.

REİS — Alefvev kabul edilemez, dedim. Ta-
biidir ki encümenlerden geçmeden beş yüz bin
lira kabul edilemez. Ne reyimi ihsas etmektir,
ne bir şeydir. Usulü müzakereye dair söylüyö-
rum.

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) — Reis
Beyefendi; Nafia Vekili bu meseleye dair izahat
versinler.

REİS — Pekâlâ.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. (Amas-
ya) — Efendiler, en basit, en düz bir arazide
yeni bir yol, bugünkü fiyatla bir kilometre şose
yolu asgari beş bin lira ile yapılabilir. Beş bin
lirayı bir kilometreye taksim edecek olursak
yolun beher metre murabbama beş lira isabet
ediyor. Beher metresi zeminden lâakal bir metre
kaldırıldığına göre - düz bir tarla tasavvur edi-
yorum - yolun maktana nazaran lâakal on iki
metre mikâbı toprak işi vardır. Bu kaç amele
ile yapılır? Heyeti Aliyeniz pekâlâ takdir bu-
yurursunuz. Taş gelecektir, kırılacaktır, kumu
konacaktır. Asgari beher metre mikâbı beş lira-
dır. Bir kilometresi beş bin liraya balığ olur.
Cetvellerimiz vardır, belediyeden musaddaktır.
Tecrübelerimiz vardır. Bu fiyat onlar üzerine
konmuştur. Halbuki teklif edilen yolların geç-
ceği arazi daha dağlıkçadır. Zannedirim bu fi-
yatla da çıkmaz. Onun için yazdığım tezkerede
de arz ettim. Heyeti Celileniz benim istediğim
ve Encümenin de bir dereceye kadar kabul etti-
ği bir parayı verirse derhal inşaata başlatırım.
Mesele Heyeti Celilenizin reyine kalmıştır. Yal-
nız acaba bu dört yüz yetmiş bin lira mıdır?
Yoksa dört yüz bin midir, altı yüz bin midir?
Evvel emirde bir defa hakiki istikşafı yapıldık-
tan sonra malûm olur. Hakiki istikşaf yapıldı-
ktan sonra mesele meydana çıkar. Fiyat ma-
lûmdur. Âdi bir zarp ameliyesinden ibarettir.
Her halde bu 94 kilometrelik yol 490 bin lira ye-
rine 400 bin lira ile çıkmaz.

BİR MEBUS B. — Vekil-Bey, tamirini ka-
bul ettiğiniz yol nereden nereye kadardır?

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Muğ-
la'dan Gökabat'a kadardır.

FAİK B. (Cebelibereket) — Zaten o tarik
turuku umumiyledir. Muvafakat etmiyor mu-
sunuz?

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — O ki-
sim turuku hususiyededir efendim.

BİR MEBUS B. — Muğla ile Gökabat arası.
NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Muğ-
la ile Gökabat'tan bahsetmedim. Yaranküme ile
Muğla arasından bahsettim ve en kolay arazi-
de şosenin beher kilometresi beş bin liraya çı-
kar. Bu arazi ise dağlık olduğundan daha pa-
haliya çıkar, dedim ve Muğla ile Gökabat ara-
sındaki kısım için bütçemize yirmi bin lira koy-
duk.

REİS — Efendim, kabul buyurursanız bunu
Nafia Encümenine gönderelim. (Kabul, ret sa-
daları).

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) —
Nafia Encümeninden sonra Muvazenei Maliye
Encümenine gider.

REİS — Biliyorum efendim.

Efendim, bunun Nafia Encümenine havalesi-
ni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul
edildi.

3. — *Siird Mebusu Salih Efendinin, Kezir
ve Başur suları üzerine köprü inşasına dair te-
menni takririne cevaben Nafia Vekâletinden mev-
rut tezkere*

REİS — Siird civarında inşası lâzımgelen
köprüler hakkında Siird Mebusu Salih Efendi
tarafından verilmiş takrire Nafia Vekâletinden
mevrut tezkere cevabıye :

Riyaseti Celileye

Siird ile Garzan ve Garzan ile Silvan arala-
rındaki Kezir, Başur, Zuk büyük sularının üye-
rinde üç köprü yapılmasına dair olan teklifi
kanuni kabul ve Muvazenei Maliye Encümeni-
ne bu tarihten üç mah mukaddem para ifraz ve
bütçeye ithal olunmak üzere gönderildiği halde
elyevm Encümenin faaliyetinden bir semere zu-
hur etmediği cihetle hayyizi fiiline konulmak için
işbu takririmin Nafia ve Maliye vekâletlerine
emir ve havalesini teklif ederim.

Siird

Salih

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
31 Mart sene 1337 tarih ve 115/202 numaralı
tezkere sâmilere cevabıdır :

Bitlis Vilâyetine merbut iken müstakil san-
cak haline getirilen Siird Livasında turuk ve
maabir memurin fenniyesinin killetinden nâşi
nafia teşkilâtı yapılamamasından, geçen sene
bütçesine ayrıca bir meblâğ vaz'edilmemiş oldu-

ğu ve binaenaleyh Siird livası dahilindeki Başur ve Garzan köprülerinin idarei hususiyesi mevcut olmıyan mahallerin (A 267) nei muavenet faslında sarf edilmek üzere 1337 senesi Bütçesine icabeden meblâğın ithaliyle inşaları çaresine bakılacağı 25 Teşrinievvel 1336 tarih ve 476/1124 numaralı tezkerei sâmilelerine cevaben arz edilmiş ise de Başur köprüsü turuku hususiyeye üzerinde olduğundan ve salifülarz (A 267) nei muavenet faslı senei haliye Bütçesinden tayyedildiğinden mezkûr köprünün mahallî muvazenei hususiyesinden tamir ettirilmesi lüzumu Dahiliye Vekâletine yazılmış ve Garzan köprüsü ise turuku umumiye üzerinde bulunduğundan senei haliye Bütçesine miktarı kâfi meblâğ vaz'edilmiş ve muktazi memurini fenniye derdesti izam bulunmuş olmakla bütçenin Meclisi Âlice tasdikını mütaakıp ameliyata ibtidar olunacağı arz olunur efendim.

6 Nisan 1337

Umuru Nafia Vekili
Ömer Lûtfi

REİS — Nafia Vekâletinden bir şey sorulmuş, ona cevap veriliyor efendim.

MUSTAFA SABRÎ Ef. (Siird) — Bu sual takriri bendenizindir. Senei sabıkada bunu bendeniz teklif ettim, Heyeti Umumiye kabul etti.

REİS — Teklifin sahibi Salih Efendi (Siird) dir. Teklif sizin değildir.

4. — *Ergani Mebusu Emin Beyin, Elâziz - Palu - Kiği tarikının tamir ettirilmesine dair takririne cevaben Nafia Vekâletinden mevрут tezkere*

REİS — Ergani Mebusu Emin Beyin, Mezraa - Kiği - Erzurum tariki hakkındaki takririne Nafia Vekâletinden mevрут tezkerei cevabiye :

Riyaseti Celileye

Elâziz Vilâyetinden Palu'ya ve Palu'dan Kiği'ye kadar olan tarik turuku askeriyedendir. Harbi Umumi sırasında kolordu tarafından inşa edilmiş olan bu yolun köprülerinin bâzısı noksan ve bâzıları muhtacı tamir bir haldedir. Cüzi masrafla şayanı istifade bir hale ifrağ edilebilecek olan bu tarikin alâhalihi terki mahallî zararı ve binaenaleyh yolsuzluğu mucip olacağından 1337 Bütçesinde masraf iraeisi suretiyle derhal inşaata ibtidar edilmesi hususunu tek-

lif ederim.

24. III. 1337

Ergani
Emin

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
27 Mart 1337 tarih ve 102/175 numaralı tezkerei sâmileleri cevabıdır :

Mezraa - Kiği - Erzurum tarikının nıkata muhtelifesindeki on aded köprüler tamiratına ait olmak üzere sekiz bin üç yüz küsur liralık keşifnameler tasdik edilerek sürati inşa ve tamirleri için mahalline emir verilmiş ve aksamı mütebakıyesindeki harabinin de bilkeşif derhal inşaları mukarrer ve musammem bulunmuş ise de ameliyatı mezkûrenin hayyizi fiile isali bütçenin tasdikı âliye iktiranına mütevakkıf bulunmuş olduğu arz olunur efendim.

5 Nisan 1337

Nafia Vekili
Ömer Lûtfi

REİS — Kâfi mi efendim?

EMİN B. (Ergani) — Kâfi efendim.

REİS — Sahibi teklif kâfi görüyor.

2. — *Dersim Mebusu Abdülhak Tevfik Beyin, hâkimi münferit teşkilâtından Dersim Livasının mahrum bırakılması sebebinin bildirilmesine dair sual takriri ve Adliye Vekâleti Vekili Hâfız Mehmet Beyin tahrirî cevabı*

REİS — Dersim'de hâkimi münferit teşkilâtı yapılmaması esbabına dair Dersim Mebusu Abdülhak Tevfik Bey tarafından verilen sual takririne Adliye Vekâletinden mevрут cevabi tezkere :

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
Dersim muhiti her yerden ziyade marifet ve mâdelete muhtaç olduğu halde bu kere birçok vilâyet ve livada yapılmakta olan hâkimi münferit teşkilâtından Dersim Saneâğının mahrum bırakılmasındaki sebep anlaşılacağından Adliye Vekâleti Aliyesinden sual keyfiyet buyrulmasını arz eylerim efendim.

26. III. 1337

Dersim
Abdülhak Tevfik

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
Dersim'de hâkimi münferit teşkil edilmemesi esbabının sualine dair Dersim Mebusu Ab-

dülhak Tevfik Efendi tarafından verilip 29 . III . 1337 tarih ve 908 - 187 numaralı tezkerei Riyasetpenahileriyle gönderilen sual takriri mü-talâa olundu. Her yerde hâkimi münferit teşkilâtı yapılması büyük masrafa mütevakki olup Meclisi Âli muktazi tahsisatı ita buyurdu-ğu takdirde Dersim 'e ve mahalli saireye dahi hâ-kimi münferit teşkilâtının yapılmasına vekâleti âcizi müheyya bulunduğu arzıyla takdimi ih-tiramât eylerim efendim.

5 Nisan 1337

Adliye Vekili.

Mehmet

REİS — Kâfi mi efendim? (Kâfi sesleri).
Kâfi görüldü.

8. — *Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat tarifesinin altı misline iblâğı hakkında kanun lâyihası ve Nafia, Kavanini Maliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları*

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Heyeti Celileniz müsaade ederse sekiz ay evvel bir kanun lâyihası gelmiştir. Şimendiferler tarifesi-nin tezyidine dair. Encümende idi. Encümen-den çıktı, Heyete geldi. Müstacelen müzakere-sini istirham edeceğim. Çünkü üç buçuk ay-dan beri müstahdemine maaş veremiyoruz. Çün-kü şimendiferin açığı var, kapatamıyoruz. Ten-sip buyurursanız okunsun.

REİS — Efendim, bir maddelik bir şeydir.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Bu şimdi okunan takrir yol meselesi midir? Köprü mese-lesi midir?

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Parangüme yoludur.

REİS — Başka şey müzakere ediyoruz. Ri-ca ederim, Efendi Hazretleri müzakereyi boz-mayınız.

Nafia Vekili Beyefendinin bahsettikleri ka-nun bir maddelik kanundur. Muvafık görü-yorsanız müzakeresine başhyahım. (Hay hay sa-daları). Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

7. VIII. 1336

Anadolu - Bağdat Demiryolları Nakliyat Ta-rifesinin altı misline iblâğı hakkında Umuru Nafia Vekâletince tanzim kılınan kanun lâyiha-sı ve esbabı mucibe mazbatası Heyeti Vekilece ledettezakkür tasvibedilerek berayi müzakere

Büyük Millet Meclisi Riyasetine irsali takarrür etmiş olmakla ifayi muktazasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi Sanisi
Celâlettin Arif

Esbabı mucibe lâyihası

Hükümetimiz tarafından tamamıyla vaziyed edilerek işletilmekte olan Ankara - Eskişehir ve Konya'ya kadar mümtet ve Eskişehir'den Hay-darpaşa'ya vâsıl olan Anadolu şimendiferiyle Konya'dan Pozantı'ya ve daha ilerilere mümtet olan Bağdat demiryolunun şu bir sene zarfında geçirmiş olduğu safahatı müşküleden dolayı masraflarına nispetle varidatları pek dun ol-duğu gibi alelhusus İzmir, Bursa vilâyatının maalesef kesbetmiş olduğu vaziyet dolayısıyla mezkûr hatların varidatı pek çok tenakus et-miştir. Binaberin işbu varidat ve masarifatı tevzin için Devleti Aliye ile Demiryolları asha-bı imtiyazı arasında akdolunmuş olan mukave-lenin dördüncü faslının 21 nci maddesinde mu-sarrah bileümle tarifeler mekadirinin altı mis-line tezyit ve iblâğ edilmesine lüzum görülmüş-tür. Şu kadar ki, ahali ve zürraımıza bir sü-hulet ve muavenet olmak ve Avrupa ve bahusus Amerika'nın rekabetinden tevellüt edecek ikti-sadi zarara meydan vermemek için 5 000 kilo-gramdan dun olmamak üzere ahalimizin şimen-diferle nakledecekleri « hububat, buğday, arpa, yulâf, mısır » tarifesinden yüzde elli nispetinde tenzilât yapılması Eskişehir ve Konya Müdüri-yeti Umumiyelerinin salâhiyetine tevdi kılın-mış olmakla bu bapta tanzim olunup merbuten takdim kılınan mevaddı kanuniyenin Meclisi Âlii Millîce tasdik buyurulmasını teklif eylerim.

Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Ta-rifesinin Altı Misline İblâğına dair Kanun

MADDE 1. — Anadolu ve Bağdat Demir-yollarının tülümüm nakliyat tarifeleri 30 Kânu-nusani 1304 ve 10 Cemaziyelâhır 1306 tarihli Şartnamenin dördüncü faslının 21 nci madde-sinde musarrah olan tarifeler mekadirinin altı misline iblâğ edilmek suretiyle tezyit olunmuş-tur.

MADDE 2. — « 5 000 » kilogramdan dun olmamak üzere ahalinin şimendiferle nakle-decekleri hububat, (buğday, arpa, yulâf, mısır)

tarifelerinden yüzde elli tenzil edilmesi Eskişehir, ve Konya Müdüriyeti Umumiyelerinin salâhiyetlerine mevdudur.

MADDE 3. — Bu kanunun icrasına Maliye ve Nafia Vekâletleri memurdur.
Büyük Millet Meclisi

Reisi Sanisi	Umuru Şeriye Vekili
Celâlettin Arif	Fehmi
Müdafaa-i Milliye Vekili	Adliye Vekili
İsmet	Celâlettin Arif
Dahiliye Vekili Na.	Hariciye Vekili Na.
Dr. Adnan	Celâlettin Arif
Maliye Vekili	Maarif Vekili
Ferit	Dr. Rıza Nur
Nafia Vekili	İktisat Vekili Na.
İsmail Fazıl	Dr. Adnan
Sıhhiye Vekili	Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi
Dr. Adnan	İsmet

Nafia Encümeni mazbatası

Anadolu ve Bağdat Demiryolları şartnamelelerinde muayyen olan yolcu ve eşya tarifesinin altı misline iblâğına dair Heyeti İcraiyece tanzim ve Heyeti Umümiyeden 7 Ağustos 1336 tarihinde encümenimize tevdi edilen lâyihai kanuniye ile esbabı mucibe mazbatası Nafia Vekâleti Celîlesi namına encümenimizde ispatı vücut eden memuru mahsusu huzuriyle tetkik edildi.

Mukavelenamenin tanzim ve teati edildiği zaman ile halihazır esarı ve paranın kuvveti iştiraiyesi nazarı dikkate alındığı ve bilhassa kömür fiyatının otuz ve levazımatı saire fiyatlarının on beş, yirmi misli tezayüdü de hesab edildiği takdirde Heyeti İcraiyece vukubulan zam talebinin şayanı kabul olduğu tezahür eder. Aynı zamanda gerek Bursa ve gerek Haydarpaşa yolunun işgal altında bulunması ve hat muamelâtı umumiyesinde husule gelen durgunluk dolayısıyla varidatının masarifata tekabül edemeyeceği tahakkuk ettiğinden encümenimizce Heyeti İcraiyenin teklifi vâkı esas itibariyle muvafık görülmüş ve ancak encümenimizce Heyeti İcraiyeden mevрут lâyihai kanuniye merbut şekilde bazı cihetlerce tadil edildiği gibi ayrıca asakiri Osmanıye efrat, ümera ve zâbitan ile teçhizat ve levazımı askeriyyeden tezyidedilmiş ücretin sülüsü ahsolunacağına dair bir madde ilâ-

ve kılınmıştır. Zaten bu husus öteden beri şirketlerin şartnamelerinde mevcut ve pek tabiidir.

[Encümenince teklif edilen şekli muaddel]

Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Tarifesinin Altı Misline İblâğına dair Kanun

MADDE 1. — Anadolu ve Bağdat Demiryollarının bilûmum nakliyat tarifelerinin 3 Kânunuevvel 1304 ve 10 Cemaziyelevvel 1306 tarihli Şartnamenin dördüncü faslının yirmi birinci maddesinde musarrah olan tarifeler mekadiri altı misline iblâğ edilmiştir.

MADDE 2. — Beş bin kilogramdan dun olmamak üzere şimendiferler nakledilecek buğday, arpa, yulaf, mısır, çavdar, pirinç ve darıdan işbu ücretin nısfı alınacaktır.

MADDE 3. — Demiryollarla gerek müçtemian ve gerek münferiden seyir ve seyahat eden veya Hükümetçe sevk edilen efrat ve zâbitan ve ümerayı askeriye ile teçhizat ve levazımı askeriyyeden balâdaki madde veçhile tezyidedilmiş olan ücretin sülüsü alınacaktır.

MADDE 4. — İşbu kanun 1 Eylûl 1336 tarihinden muteberdir.

MADDE 5. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Maliye ve Nafia Vekâletleri memurdur.

12 Ağustos 1336

Nafia Encümeni Reisi	Mazbata Muharriri
Kastamonu	Saruhan
Rüştü	Mustafa Necati
Kâtip	Âza
Sami	Erzincan
	Âza
	Rıza

Beşinci maddede beş bin kilogram kaydına muarızım. Esbabı, fukaranın ademiistifadesini mucip böyle bir kararı adaletle telif mümkün değildir.

Erzincan
Mehmet Emin

Riyaseti Celîleye

Esbabı Mucibe mazbatası

Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Tarife-i Asliyesinin altı misline iblâğına dair vâkı olan teklifi kanuni Nafia Encümeninin tadilatı veçhile ve yalnız ikinci maddedeki hubu-

bata (Pirincin) dahi ilâvesiyle aynen kabulü muvafık görülerek bermucibi havale Muvazenei Maliye Encümenine tevdi kılındı.

19 Ağustos 1336

Kavanini Maliye En. Reisi Mazbata Muharriri
Gümüşane Necati

Hasan Fehmi

Âza

Sıtkı

Âza

Yozgad

Hamdi

Âza

Kütahya

Âza

Tokad

Rifat

Birinci maddeye muhalif diğerleri
kabuldür.

Cemil

İşbu mazbata ve evraki müteferrihası eseri zühül olarak kaldığı anlaşıldığından Muvazenei Maliye Encümenine takdim olunur.

10 Teşrinisani 1336

Reis Namına Mazbata Muharriri
Sinob

Mehmet Şevket

Umuru Nafia Vekâleti

Heyeti Vekile Riyaseti Celilesine

Hükümetimiz tarafından tamamıyla vaziyet edilerek işletilmekte olan Haydarpaşa - Eskişehir - Ankara ve Eskişehir - Konya Anadolu şimendiferleriyle Konyadan Pozantiya ve daha ilerlere mümtet olan Bağdat Demiryolunun ve İzmir - Kasaba ve Temdidi Demiryollarının şu bir sene zarfında geçirmiş oldukları safahatı müşküleden dolayı masraflarına nispetle varidatları pek dün oldukları gibi alehusus İzmir, Bursa vilâyatının maalesef kesbetmiş oldukları vaziyet dolayısıyla mezkûr hatların varidatı pek çok tenakus etmiştir. Binaberin işbu varidat ve masarifi tevzin için mezkûr hutut şartnamelerinde kabul olunmuş olan tarifenin altı misline tezyit ve iblâğ edilmesine lüzum görülmüştür.

Bu bapta tanzim olunup merbutan takdim kılınan mevaddı kanuniyenin Meclisi Âlii Millîce tasdik buyurulmasını teklif eylerim efendim.

27 Mart 1337

Anadolu - Bağdat ve İzmir - Kasaba ve Temdidi Demiryolları Nakliyat ve Tarifelerinin Altı Misline İblâğına dair Kanun

MADDE 1. — Anadolu - Bağdat ve İzmir -

Kasaba ve Temdidi Demiryollarının bilûmum Nakliyat tarifeleri 22 Eylül 1304 ve 3 Şubat 1308 ve 20 Şubat 1318 ve 10 Şubat 1308 tarihli şartnamelerde musarrah tarifeler mekadirinin altı misline iblâğ edilmek suretiyle tezyit olunmuştur.

MADDE 2. — İşbu kanunun icrasına Nafia Vekili memurdur.

Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatası

Anadolu, Bağdat, İzmir, Kasaba ve Temdidi Demiryollarının Nakliyat Tarifei hâzıraları esas tarifenin dört misli olarak istifa edilmekte ise de galâi esar hasebiyle hasılâtı nakliye hututu mezkûrenin masarifi daimesini bile idare edemekte olduğundan zuhur eden açığın Hükümetçe kapatılması da mümkün ve münasip görülmediğinden ve zaten bütçenin pek ağır olan yükünü de tezyidedeğinden esas tarifelerin altı misline iblâğı hakkında Hükümetçe tanzim ve irsal olunan lâyihai kanuniye encümenimizce bittetik kabulü muvafık görülmüş olmakla Heyeti Celileye arz olunur.

5 Nisan 1337

Muvazenei Maliye En. Reisi Mazbata Muharriri
Burdur Trabzon
Veliyüddin Hasan
Kâtip Âza Âza
İçel Trabzon
Mehmet Sami Nebizade Hamdi
Âza Âza

Anadolu - Bağdat ve İzmir - Kasaba ve Temdidi Demiryolları Nakliyat Tarifelerinin Altı Misline İblâğına dair Kanun

MADDE 1. — Anadolu, Bağdat ve İzmir - Kasaba ve Temdidi Demiryollarının bilûmum Nakliyat tarifeleri 22 Eylül 1304 ve 3 Şubat 1318 ve 20 Şubat 1318 ve 10 Şubat 1308 tarihli şartnamelerde musarrah tarifeler mekadiri altı misline iblâğ edilmek suretiyle tezyit olunmuştur.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Nafia Vekili memurdur.

REFİK B. (Konya) — Yine halktan para!

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ MAZ-BATA MUHARRİRİ HASAN B. (Trabzon) — Efendim, Heyeti Vekile kararıyla Şimendifer Tarifisinin yüzde elli zammına dair bir teklif Muvazenei Maliye Encümeninize havale edilmiş ve tetkik olunmuştur. Bu teklif İktisat Encümeninden, Nafia Encümeninden ve Kavanini Maliye Encümeninden geçmiştir. Encümenimizde tetkik edildiği zaman Nafia Vekili Muhtereminden bu bapta izahat alınmasına lüzum görüldü. Vekil Bey teşrif ettiler. İstizahı keyfiyette bulduk. Aldığımız mâlûmata göre : Elyevm Hükümet marifetiyle idare edilmekte olan umum şimendifer hatları hasılâtı gayrisâfiyesine nispetle bir buçuk milyon lira işletme masrafı açığı vardır. Şimendiferlerin alât ve edevatını, harap olmuş olan lokomotiflerini ve sair ecza ve aksamını tamir edebilmek için - alınacak olan yedek eşyası hariçtir - yalnız işletme masarifinden şimendifer idarelerinin bir buçuk milyon lira açığı vardır. Malîmu âlileri olduğu üzere elyevm istifa edilmekte olan ücreti Nakliye Tarifesi vaktiyle şimendifer kumpanyalariyle yapılmış olan şartnamelerdeki altın paranın dört mislidir. Öteden beri tatbik edilen tarifesi dâhiliyenin dört misli olarak kâğıt para ücreti nakliye alınmaktadır. Bu tarife mucibince alınan hasılât; masrafı kapatamıyor. Bir buçuk milyon açığı kalıyor. Vaziyet budur. Şimendiferlerin idamei faaliyeti için behemehal bu bir buçuk milyon liranın kapatılması lâzım ve illâ günün birinde şimendiferlerin tatili faaliyet etmesi zaruri bir neticedir. Memleketin emri müdafaasında şimendiferlerin ne kadar mühim vazife ifa ettiğini bendeniz izahtan müstağni görürüm. Bu açığın kapatılması için iki yol vardır. Ya Nafia Bütçesine şimendifer idarelerinin işletme açığını kapatmak için muayyen bir miktar, iki milyon lira kadar mühim bir miktarda, tahsisat ilâve edilmesi veyahut şimendifer masraf açığı yine şimendifer masraf varidatiyle kapatılabilmek için mevcut tarifede muharrer ücretin bir nispeti kâfiye dairesinde tezyidedilmesi. Encümeniniz bu iki şıktan hangisinin mümkün mer-tebe sayanı kabul olabileceğini tetkik ettiği zaman vaziyeti maliyei umumiye, esasen hususi bir mahiyeti haiz olan ve her memlekette olduğu gibi şimendiferlerin daima işletme masarifinin kendilerinin hasılâtıyla, kendilerinin

varidatiyle kapatılması kabul edilmiş bir esas olduğuna göre ikinci şıkkı kabul etmiştir. Böyle iki milyon lira gibi mühim bir tahsisat ile masraf açığını kapatmak için bütçeye tahmil etmek ciheti ihtiyar edilmemiştir. Tarifelerin tezyidi halinde bunun memleketin mahsulâtının ve mevaddı iptidaiyesinin harice ihracı üzerinde neyama suitesir icra edeceğini encümeniniz nazarı itibara almamış değildir. Elyevm tatbik edilmekte olan tarife yüzde elli tezyidedilecek olursa Ankara'dan Antalya veyahut Mersin Limanına sevk edildiğini farzettiğimiz bir buğday vagonunun vaziyetini tetkik ettik. Elyevm elli para, elli beş para, şimendiferle kat'ettiği mesafe için, ücreti nakliye binmektedir. Yüzde 50 tezyidini kabul ettiğimiz takdirde - tabii beş bin kilodan fazla nakliyat için - bu ücreti nakliye şimendifer güzergâhına tesadüf eden kısım, mesafe için yetmiş, yetmiş beş paraya balığ oluyor. Nakliyatımıza, ihracatımıza bunun az çok tesiri olacağını kabul etmekle beraber esasen ihracatımıza en mühim tesiri icra eden kısım şimendifer nakliyatı değil, bilâkis vesaiti saire, araba, at ve saire nakliyat ücretinin fevkalâde pahalı olması Afyon Karahisar'dan diğer iskelelere kadar tahmil edilen masarifi nakliyenin 108 kuruş gibi büyük bir kısma balığ olmasındır ki, ihracatımızı fevkalâde tenzil etmiştir.

Efendiler; şimendiferle icra edilen nakliyatı askeriyenin tarifesi şartnamedeki şerait mucibince sülüsüdür. Her hangi tarifeyi nazarı itibara alacak olursanız bunun sülüsünü tediye eder. Nakliyatı hâzırının mühim bir kısmını da esasen nakliyatı askeriyemiz teşkil ettiği için şimendiferlerin nakliyatı hazıra ile masarifatını kapatamaması, böyle bir kısım nakliye üzerine sülüs tarife tatbik edilmesindedir. Şartanamede böyledir. Yüzde elli tezyidi halinde - nakliyatı askeriyeye ki, şüphesiz nakliyatı hazırının mühim bir kısmını teşkil ediyor - şimdiki nakliyenin altıda biri derecesinde kabarmış olur ki, zaten bu Muvazenei Umumiye icrayı tesir edecektir. Kısmı mütebakisinin de icra edilecek olan nakliyatı ticariyeden, hususiyeden istifa edilmesi suretiyle her halde şimendiferlerin kendilerini idare edebilecek bir hale vaz' edilmesini Encümeniniz, hiç mahzursuz değil, fakat hali hazıra göre en az mahzurlu olan ve kabulü zaruri bulunan bir netice olarak gör-

müş ve onun için bu teklifi bir zaruret olarak kabul etmiş ve Heyeti Celilenize sevk etmiştir.

ABDULLAH Ef. (İzmit) — Rica ederim. Şimendifer İdaresi işlediği surette dediniz. Şimendifer şimdi malûmu âliniz asker nakletmekle meşguldür ve malzemei harbiye nakletmekle meşguldür. Eğer Şimendifer İdaresi tüccarların malını ve ahaliyi sevkle meşgul olsaydı varidatı kendi masrafına fazla fazla yetiştikten sonra mühim bir yekûn da ticaret ederdi. O halde bu kanunu harbin hitamına kadar kabul etmeniz iktiza eder.

HASAN B. (Trabzon) — Müsaade buyurun efendim, arz edeyim. Zaten bir kayıt koymusuzdur. O kaydı ipkasını rica ederim. O da : Şimendifer İdaresinin Hükümet tarafından idare edildiği müddete mahsur olmak üzere kabul etmişizdir. (İlânihaye sadası) Pek ilânihaye olmaz efendim. Zannederim ahvali âdiye avdet edince şimendiferlerin muamelesi ya esas itibariyle halledilmek, yani Hükümetçe mübayaa-larına imkân varsa mübayaa edilmek veyahut şartnameleri mucibince ait oldukları kumpanyalara iade edilmeleri zaruri bir neticedir. Şimendiferlerin daimî surette Hükümetin elinde bırakılması, bu bir siyaseti iktisadiyedir ki, bendeniz de bu siyasete taraftar olanlardanım. Fakat bu, henüz müddeti imtiyaziyesi hitam bulmamış bir şimendiferi onun sahibi olan kumpanyadan satınalmak demektir ki, vaziyeti maliyemizin buna müsait olduğuna bendeniz kani değilim. Onun için ilânihaye Hükümetin elinde kalacağını zannetmiyorum. Ahvali fevkalâdeye mahsur bir keyfiyettir. Bu kayıt bendenizce kâfidir. Fakat bu kaydı kâfi görmezseniz daha mutedil, daha yakın bir zamana ait olan başka bir kayıt ile teyidedersiniz.

İSMAİL FAZIL Pş. (Yozgad) — Şimendiferlerin hareketi malûmu âlinizdir. Ordunun hareketi kadar mühimdir. Zira ordunun müdafasını temin edecek; sevkîyat, sevkülceyîştir. Bunu ise en ziyade temin eden vasıta şimendiferlerdir. Binaenaleyh şimendiferlerin hareketini ne suretle olursa olsun temin etmek bizim için bir umdei esasiyedir. Encümen Mazbata Muharriri beyefedinin vermiş olduğu izahat üzerine başka bir izahat istemez. Yalnız şunu söyleyeyim ki, birden bire zihnimizi kabartan bir şey var: «Tarifei sabıkanın altı misli» denilince bir-

den bire zihnimizde büyüyor. Altı misli değildir. Tarifei asliye yani vaktiyle Devletin bunu, bu şimendifer imtiyazlarını verdiği zaman bir mukavele-name yapılmıştır. Orada altın para olarak bir miktar vardır. O miktarı İngilizler, Mütareke-den sonra buraları işgal edip de şimendiferleri aldıkları vakit, kâfi görmemişler, dört misline iblâğ etmişlerdir. Dikkat ederseniz o zamanda dört misli dediğimiz bu fark lira farkından başka bir şey değildi. Bugün lira ile kâğıt farkı altı mislidir. Binaenaleyh iki kısım oluyor, dört değil. Yani vukubulacak zammiyatımız altı misli diyerekten mevcudun üzerinden altı misil değildir. Dört kayme yerine altı kayme verecek. Yani iki zam oluyor. Binaenaleyh zihnimizde bu birden bire büyümesin. Şu halde gerek şimendiferlerin nakliyattaki olan ehemmiyeti ve gerekse şu tarifedeki olan fark, mahaza lira ile kâğıt farkıdır. Bunu bilâ tereddüt kabul etmekliğimiz kendi milletimizin menfaati iktizasındandır. Bunun tereddüt edilmeksizin kabulünü teklif ederim.

VEHBİ Ef. (Konya) — Elimizde bulunan şimendiferler milletin candamarı olduğunda şüphe yok ve bunun işlenmesi de zaruri. Bunda da şüphe yok. Fakat bizim Heyeti Vekile ne olur, lütfen biraraya gelseler bunları düşünseler, bu birbuçuk milyon lirayı bütçelerinden tenzil etselerde, kıssalarda, kıvrısalarda böyle her yerde milletin üzerine yük olmasalar efendim, bugün buğdaylar satılmıyor, Niçin... Konya'dan Karahisar'a gidecek. Fakat navul ve saire zammedince idare etmiyor. Bunu ne kadar tenzil edersek biz de, şimendifer de kazanacaktır. Millet de o kadar kazanacaktır. Emin olun bunları kabartmaktan bize kâr gelmez, zarar gelir. Efendiler, bunu kâr zannediyoruz bu zarardır. Onun için Heyeti Vekile lütfen biraraya gelsinler de bütçelerinin kırılacak yerlerinden kırpsınlar. Bu parayı meydana getirsinler. Bu gibi şeyler daima milletin canevine salar gibicesine yapılmasın. Pek iyi, bugün birbuçuk milyon lirayı tasdik edelim. Nereden efendiler rica ederim, nereden alınacak? (Gelenden gidenden sadaları) Onlar nereden alacak onlar milletten değil mi? Şöylece etrafımıza bir bakalım. Ondan sonra 500 bin lira yola, birbuçuk milyon lira bilmem nereye... Zammettikçe zammedin. bakalım bu yükü kim çekecek?

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Efendiler, Vehbi Efendi Hazretleri pek haklı olarak şimendifer tarifelerine zammetmektense masarifin tenkis edilmesini söylediler. Gayet doğru bir şey. Mazbata Muharriri Beyin de arz ettiği veçhile, şimendiferin açığı birbuçuk milyon liradır. Malzemenin tezyidi için de birbuçuk milyon lira lâzımdır. Masarifi tenkis edilse edilse memurun maaşatı ve adedinden kısılabilir. Memurinin bütün maaşatının yekûnu senevisi birbuçuk milyon lira tutmuyor. **Masrafın fazla oluşu şunlardandır:** Malûmu âliniz vaktiyle bir ton kömür yetmiş kuruşa alınıyordu. Haydarpaşa'da rıhtıma teslim edilirdi. Bugün ancak bir ton kömüre mukabil olabilen 3 metre mikâbı oduna, 13 lira veriliyor. 70 kuruşa karşı on üç lira, yirmi mislidir. Sonra memurların maaşatına zam yapılmıştır. O da bittabii bütçeyi ağırlaştırıyor. zam yapılmasaydı bittabii onlar da geçinemezdi. Yağ masarifi ise, vaktiyle okkası 3 kuruşa alınan yağların bugün yalnız sahilden buraya getirmek için kilosuna 18 kuruş navul veriliyor. Masrafı kabartan şeyler bunlardır ve bunların tenkisuna imkân yoktur. Yoksa bir Alman kumpanyasının zamanındaki gibi fazla masraf etmiyoruz. Bilirsiniz ki, Almanlar zamanında Haydarpaşada koca bir idarei umumiye, Galatada da ayrıca bir Müdiriyeti Umumiye vardı. Buralarda pek çok memurlar vardı. Bizim burada tek bir müdiriyetimiz vardır ve hattâ muavinliği münhaldır, tek mil müstahdemini birkaç kâtipten ibarettir. 2 bin kilometrelik koca bir hattı bunlar idare ediyor. Almanlar zamanında bir kilometre başına düşen masarifi 13 bin 800 altın frank idi. Bugün 13,860 franktır. Bugün farkı esar vasatı hesapla lâakal on mislidir. Eğer bu olmasa, memurinin zammıyatı da olmasa Almanların yaptığı (13 800) frank masrafa karşı biz (4 200) frank masraf yapmaktayız, yani üçte bire indirmişiz. Masraf bundan daha aşağı indirilemez.

BİR MEBUS B. — Ayda kaç kuruştur?

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Derecei sarfiyata göredir. Bugünlerde (500) metre mikâbı sarfediliyor. Binaenaleyh masraftan tenkis imkânı yoktur. Zammolunacak miktarın çokluğu, azlığı, meselesine nakli kelâm edersek, bilirsiniz ki, gerek memleketimizde gerek dünyada fiyatlar çok yükselmiştir. En az fiyatı

yükselen mevat, asgari yirmi misli fiyata balığ olmuştur. Harbden evvelkine nispetle yirmi beş, kırk misli fiyata çıkanlar da çoktur. Bu galâyî esar arasında şimendifer ücretlerini şimdiye kadar ancak altınla kâğıdın farkından ibaret olan dört misilde bıraktığımızdan dolayı bendeniz zannediyorum ki, Meclisi Âli bizi tahtie eder. Çünkü Hükümetin müessesesidir. Bugün parasızlıktan işlemeze ve tarife teçdit olunmazsa Hükümete karşı, böyle bir zarar açtığından dolayı bu kanunu tehir edenler kimlerse - bendeniz de belki dâhilim - bizi muaheze edeceğini zannedirdim. Çünkü kâğıtla altın arasında fark bugün altı mislidir.

Bunun zahire nakline olan suitesiratına gelince: Bugün elimizdeki hututun en uzun kısmı - Mersin Limanı açılacak olursa - Ankara Mersin arasındadır. Ankara'dan Mersin'e kadar bir kilo buğday - Kabul buyuracağınız tarife mucibince 60 para ücrete tâbi oluyor. Halbuki bugün burada buğdayın kilosu beş kuruştur. Mersin'de ise 18 kuruştur. Buradan buğday gönderen zürra on bir buçuk kuruş daha fazla para almış olacak.

HACI BEKİR Ef. (Konya) — Bir şey sorabilir miyim? Bire beş zam edip de altı misli olduğu halde eşyanın kilosu buradan Mersin'e katiyen dediğiniz gibi gidemez.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Hesap kolaydır. Basit bir zarp ameliyatı.

HACI BEKİR Ef. — Rica ederim şunu lütfen izah ediniz.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Bendeniz yalan söylemedim. Hesap buradadır. arz edeyim efendim, Müsaade buyurun. Efendiler, Ankara'dan Mersin'e kadar hattın tulü (1091) kilometredir ve her kilometrede buğday tarifesi 11 paradır. (5) bin kilodan fazla tahmil edilirse, 10 bin okka gönderilirse yirmi paradır. Vagon hesabıyla. Yani yarım vagon, sülüs vagon, hattâ biz on parayı 66 para yapıyoruz. Hacı Bekir Efendi Hazretlerinin şimdi elinde kurşun kalem var. (1.091) kilometreyi 66 para ile zarbederler ve bine taksim ederler. görürler ki, 62, 63 para çıkacaktır. Bir kilo buğdayın Mersin'e kadar ücreti nakliyesi (Yanlışlık var sadaları). Efendim rica ederim. 1.091×66

ne yapar taksim eedersiniz

1.000

HACI BEKİR Ef. (Konya) — Diğer masrafları koymuyorsunuz.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. (Devamla) — Diğer masraflar değil, biz ücreti nakliye tezyidediyoruz. Diğer masraflar ne ise odur. Sonra Ankara - Eskişehir arasında beher kilonun nakliyesi 8 paraya baliğ oluyor. Bugünkü günde beş paradır. Bundan ibarettir. Rica ederim, bu zammiyatta tereddüdü olan zevatı kiram azacık dününecek olurlarsa bulurlar ki, Sivas'tan Samsun'a bir kilo zahire araba ile kaç gidiyor. Onun için bendeniz zammı rica ediyorum.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahip) — Bugün istifa ve ahzolunan ücret tarifinin dört misli midir, altı misli midir?

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Dört mislidir. Sonra bu mevzu bahis olan tarifeler âzami tarifedir. Şartnamede mevzu olan tarife âzamisinin dört mislidir ve bu tatbik edilmiştir.

VEHBİ B. (Niğde) — Edilmemiştir.

REİS — Burada söylemeniz lâzımdır.

VEHBİ B. (Niğde) — Makamı Riyasetten müsaade aldım, söylüyorum. Vekil Bey buyuruyorlar ki, Altmış altı paraya buradan Mersin'e göndereceğiz, ama diğer tahmiliye hariç olduğu halde bir vagon için Konya'dan buraya (246) lira para veriyoruz. Konya'dan buraya kadar bir vagon için bu kadar para nasıl olur? 66 paraya gelmez efendim.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Verdikleri imtiyazname elimdedir. Tarife orada vardır. arz ettiğimiz âzami tarifeyi istiyoruz. Bu âzami tarifeden Şimendifer İdaresi kendisine muvafık görürse her zaman tenzilât yapabilir. Yalnız zam yapılması kanun neşrine mütevakıftır. Bir vagonun Konya'dan buraya kadar ücreti 246 lira değildir.

VEHBİ B. (Niğde) — (246) liradır.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Kaç tonluk vagondur?

VEHBİ B. — On beş tonluk vagonudur.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — O halde hesap yaparız, Yine bu hesap çıkar.

ARİF B. (Konya) — Vekil Beyefendinin hesapta pek büyük yanlışlığı var. Şimdi efendim bendeniz gelirken Konya'dan Ankara'ya iki vagon un getirdiler. 220 şerden 440 lira ver-

di. Bu parayı Kayserili Nazif Efendi verdi. Halbuki bendeniz Karaman'dan Silifkeye kadar mal göndermişim. Yol kapanmazdan evvel 165 lira idi, şimdi yüz lira daha zammedilirse 265 liraya gidecektir. Bugün buğdayın kilosunu beş kuruşa alıcı yoktur. Beyefendi ise zam yapıyor. Hesabı yanlıştır. Katiyen muamelâtı ticariyeye vâkîf değildir. Şimendifer ücretinin altı kat yapılması katiyen muamelâtı nâsa muvafık değildir. Kendisi bire dört hakkındaki hesabımı yanlış yapmıştır. Bunu tashih etsinler.

YAHYA GALİP B. (Kırşehir) — Eski tarifeyi görelim efendim.

ARİF B. (Devamla) — Eski tarifeyi iki suretle tatbik ediyorlar. İngilizler, meselâ İstanbul'a kadar altın para hesabıyla bir kiloyu dört kuruş yapmışlarmış. Sonra Konya'dan Haydarpaşa'ya kadar bir vagonu on dokuz liraya indirdiler ki, fevkalâde bir tenzilât yaptılar. Eğer esasa kalırsa daha fenadır efendim. Hâlihâzırda idare edecek şekilde tanzim buyursunlar. hem muamelâtı nâsi teshil ederler. Hem de Hükümetin ihtiyar buyurduğu masraf telâfi edilir.

Biraz da kömür ve odun meselesinden bahsedeyim. Onda da suiistimalât var efendim. Meselâ: Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından kömür nakletmek için Çay'dan Karaman'a bir tabur asker gönderildi. Bu adamlar Çay'a geldi. Sual ettim, niçin geldiniz? Pozantı'dan hava-i lokomobil gelecekmiş, altı ay sonra, altı ayda da kurulacak. Bir saat mesafe için, Oraya bir tabur asker gönderiliyor, bin lira masraf yapılıyor.

Beyefendi geçende buyurdular ki, eğer linyit kömürü dışarıya çıkar da durursa bir ay sonra kül haline gelir. Halbuki bendenizin ufak bir değirmenim var. Yanlıştır. O nazariyesini de reddederim. Madem ki, böyledir, hayali bir şey için neden 50, 100 bin lira masraf yapılıyor? Kömür çıkarıldığı vakit altı ay duruyor ve beş saatlik yerden dekovil hattı ne kadar müşkül efendim. Tesviye-i turabiyesi yok, bir şey yok. Vesaiti saire ile bu kömürü nakletmeli idi. Şu şekilde bu masraflar beyhude gidiyor. Onun için Hükümetin nazarı dikkatini celb ederim.

REFİK B. (Konya) — Lütfen noktai nazarlarımı izah buyursunlar.

HASAN B. (Trabzon) — Efendim, bidayette de arz ettim ki: Şimendiferlerde bir açık

vardır ve şimendiferlerin faaliyetini tatil edemeyiz. Çünkü bizim için mesaili hayatiyedir bu... Biz bu açığı da behemehal örteceğiz... Ya muvazenei umumiyyeden kapatacağız veya hut tarifeleri tezyit suretiyle kapatacağız ve matlup olan hasıllata iblâğ edeceğiz.. Masariften mümkün olan tenkisatı, Vekâleti aidesi ve idarei mahsusası yapmaya mecburdur. Eğer burada gerek suiistimal hususunda ve gerek sair hususatta tezyit için bir mahzur görüyorsanız bu baptaki kanaatini de Heyeti Celile izhar buyurur. Muvazenei Umumiyyeden para vermek suretiyle; şimendifer gibi muamelâtı ticariyeye tavassut eden bir idarenin açığını kapatmak gayet yanlış bir şeydir, Çünkü efendim: Muvazenei Umumiyyeye dâhil olan para ile açığı kapatmak, o hatlardan istifade etmiyen ve hatlar üzerinde icra edilecek nakliyatı umumiye ile alâkadar olmıyan aksamı memalik ve ahalinin, masrafa iştiraki mânasını tazammun eder. Tarifenin, nakliyatı ticariyeden masrafını koruması; nakliyatı ticariyeyi icra eden erbabı ticaretten, beher kilo nakliyesi için, Şimendifer İdaresinin aldığı para, ihtiyar ettiği masrafa tevafuk etmiyor demektir. Şimdi bu açığı bütçeye almak demek; hat üzerinde nakliyatla alâkası olmıyan umum halka, o masrafı yükletmek demektir.. Erzurum halkı gibi diğer halk - ki, sırtında gömleği kalmamıştır - bunları; nakliyatı icra eden hatların açığını kapatmak için davet etmek; muhik ve âdil bir teklif değildir efendim. (Doğru sesleri).

Zaten zaruri olarak Muvazenei Umumiyyeden bunlara da bir hisse düşüyor. Bidayette de arz ettiğim gibi nakliyatı hazıranın büyük bir kısmı nakliyatı askeriyyedir. Nakliyatı askeriye tarifesi, sülüs olmakla beraber yeni tarife üzerinde yine sülüs ücret vereceği için, nakliyatı askeriyyede de altıda bir tezeyüt vâkı olacak demektir ki işte muvazenei umumiyyede icrayı tesir edecek kısım da budur. Yani nakliyatı tüccariye ile alâkadar olmıyan aksamı memleket de bunda tamamen bitaraf kalmış değildir; onlar da : Nakliyatı askeriye ücreti dolayısıyla buna kısmen iştirak etmiş bulunuyorlar.

Muamelei tüccariye ile iştigâl edenlerin ve bu yüzden istifade eyliyenlerin bunu vermesi muhiktir, âdildir. (Doğru, doğru sesleri). (Müzakere kâfi sadaları).

REİS — Müzakerenin kifayetine dair takrir var.

ZAMİR B. (Adana) — Müsaade buyurulur mu Reis Bey? Bu müzakere hakkında bir şey söyleyeceğim :

Bu kanun daha Encümenence tetkik olunmamıştır. Memleketin hayatı iktisadiyesine taallüku dolayısıyla bu kanunun berayı tetkik İktisat Encümenine gitmesini bendeniz teklif ediyorum. (Hayır, hayır sesleri).

REİS — Efendim, müzakerenin kifayetine dair takrirler var. (Müzakere kâfi sesleri).

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Reis Bey, suiistimalâtтан bahsedildi; bu mesele hakkında Vekil Beyefendinin cevap vermesi lâzımdır.

HACI BEKİR Ef. (Konya) — İktisat Encümeni Reisi olmak hasebiyle söz isterim.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Efendim, suiistimalâtтан bahsolunmadı. (Olundu sesleri). Müsaade buyurun, bahsolundu ise cevap veririm..

Hasan Bey dediler ki : Eğer bir suiistimal varsa bahsedilsin ve Vekil Bey izahat versin, dediler zannederim. Değil mi Hasan Beyefendi? (Gürültüler).

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) — Kömür meselesinden de bahsolundu.

NAFIA VEKİLİ ÖMER LÜTFİ B. — Müsaade buyurun da anlatayım efendim. Kömür meselesi ile; bendeniz her vakit bu kürsüye çıktığım zaman karşılaşırım; Çay'daki kömür meselesi hakkında Heyeti Celile arzu ederse izahat vereyim. (Hayır, hayır sesleri).

Sonra, bu meselenin İktisat Encümenine gitmesi teklif olundu. O, tabii Heyeti Celilenizin bileceği bir şeydir, ona bir şey diyemem.. Yalnız, şunu da arz edeyim ki; - arkadaşlarımız da cepheden avdetlerinde arz ettiler - ve Erkânı Harbiyei Umumiye Riyaseti de şimendifer müstahdemine ve idaresine ayrıca bir memnuniyetname, bir takdirname yazmışlardır. Harbi âhirde bu heyet ve idare çok çalıştı ve bunların pek çokları da amele ve fakirlerdir. Yüksek maaşlı memurlar istisna edilirse, diğerleri az maaşlı insanlar; fabrikanın ameleleri, gardöfrenler, makasçılar ve sairedir. Ve bu zavallı insanlar üç buçuk aydır maaş alamıyorlar efendim ve kanunun müzakeresi tehhür ettikçe de yine maaş alamamış olacaktırlar. Çünkü maaşlarına yalnız ciheti askeriyyeden olan karşılık, idare ve

iktifa etmiyor. Bunu nazarı dikkati âlinize arz eder ve müstaceliyet kararıyla kabulünü teklif eyerim. (Müzakere kâfi sesleri).

REİS — Müsaade buyurun efendim, Hacı Bekir Efendi İktisat Encümeni namına söz söyleyeceklerdir.

HACI BEKİR Ef. (Konya) — Efendiler, rica ederim, gittiğimiz yolu bilelim de öyle gidelim. Allahaşkıma yolumuzu bilelim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Şimendifer yolu...

HACI BEKİR Ef. (Konya) — Efendiler, bizim yüzde doksan beşimiz köylüdür ve reңperdir. Bugün bizim varımız... (Gürültüler).

REİS — Dinliyelim efendim, söylesin..

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Konyalılar aldı fitili...

HACI BEKİR Ef. (Konya) — Söyleyim de bakalım belli olur, kim fitil alıyor!.. Göğsünü gerip, silâhını alıp giden o köylüdür.. O köylünün karısına da, aman arpa ek, buğday ek diyoruz, ekiyor ve satamıyor.. Koynunda da parası yok.. Sonra da, biz senin arpandan, buğdayından nakliye parası alacağız, diyoruz. (Gürültüler). Rica ederim, gideceğimiz yolu bilelim.. Buğday, arpa gibi mahsulâtтан bire dört almıyor, diğerlerinden bire yüz... Rica ederim, milleti mahvettik, para kalmadı. İki ay sonra para bulamayacağız, buğdaylar çürüyor.. Elimizden gelirse buğdayların nakliyesinden on para almıyalım ve bunları dışarıya çıkaralım. Para için, başka gidecek membamız yoktur.. Milleti mahvetmiyelim... Bu yolda da bir takrir veriyorum.

REİS — Müzakerenin kifayetine dair altı tane takrir var. Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Müzakere kâfi görülmüştür.

Şimdi efendim, kanunun heyeti umumiyesini kabul edip de maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmiştir efendim.

MADDE 1. — Anadolu - Bağdat ve İzmir - Kasaba ve temdidî demiryollarının bilûmum nakliyat tarifeleri 22 Eylül 1304 ve 3 Şubat 1308 ve 20 Şubat 1318 ve 10 Şubat 1308 tarihli şartnamelerde musarrah tarifeler mekadirinin altı misline iblâğ edilmek suretiyle tezyidolunmuştur.

HASAN B. (Trabzon) — Efendim, bu maddede bir kayıt koymak lâzımdır. «Hükümet elinde kaldıkça» «Hükümet tarafından işletildiği müddetçe».. Yani bunun, bu tarifenin muvakkat olması matluptur. İhtimal ki ileride vâsi miktarda nakliyat yapılacak olursa, eski tarife mucibince nakliyat yapılınca masraf kapatılabilir.

ABDULLAH Ef. (İzmit) — Daha ucuza indireceğiz İnşallah.

HASAN B. (Trabzon) — Daha ucuz idare ederse daha ucuza indiririz. Teklifimden maksat, yani bu tezyit muvakkat olsun ve sırf ağı kapatmak için olsun.. Ve ileride nakliyatın tezyüdü halinde eski tarife ile masrafı kapamak imkânı hâsıl olursa, bu zammın derhal indirilebilmesi için bu kaydın konmasını teklif ederim.

REİS — Efendim, Encümen bir kayıt teklif ediyor, «Hükümet tarafından işletildiği müddetçe» kaydını koyuyor. Bu kaydı sonra reye koyacağız. Sonra, iki tadilname var. Maddele-
rin tadiline dairdir.

Riyaseti Celileye

Maddenin (buğday ve arpa mahsulünden maadasından şimendifer ücreti altı misil olarak alınır) şeklinde tadilini teklif ederim.

Konya Mebusu
Hacı Bekir

REİS — Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmedi.

Riyaseti Celileye

Şimendifer tarifelerine bire altı nispetinde zam icrası altın ile kavaimi nakdiye beyinde olan farkı da tecavüz ettirmekte olduğundan hali tabîinin avdetine değin cari olmak üzere nispeti mezkûrun bire beş raddesinde tadilen tenzilini teklif ederiz.

Kütahya
Cemil

9 Nisan 1337
İzmit
Abdullah

REİS — Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmedi.

Şimdi efendim, maddeyi reye koyacağım. Encümenin tadili veçhile okuyalım :

MADDE 1. — Anadolu - Bağdat ve İzmir - Kasaba ve temdidî demiryollarının Hükümet tarafından işletildiği müddetçe bilûmum nakliyat

tarifeleri 22 Eylül 1304 ve 3 Şubat 1308 ve 20 Şubat 1318 ve 10 Şubat 1308 tarihli şartname-lerde musarrah tarifeler mekadiri altı misline iblâğ edilmek suretiyle tezyidolunmuştur.

REİS — İşbu maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edildi.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahip) — Varida-tın tezyidi olduğundan Nizamnamei Dahilî mucibince kanunu tâyini esami ile reye koymak lâzımgelir.

REİS — Efendim, heyeti umumiyesini tâyini esami ile reye koyacağız. Fakat henüz maddeler bitmedi.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

REİS — İkinci maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 3. — kanunun icrasına Nafia Vekili memurdur.

REİS — Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edildi. Efendim, şimdi heyeti umumiyesini tâyini esami ile reye koyacağız. Defter okunacak, kabul edenler, kabul; reddedenler, ret, istinkâf edenler, müstenkif diyecektir. Nizamnamei Dahilî mucibince üç dakika zili çalacağım. Efendim, kur'a çektik Yozgad'dan başlıyoruz.

(Esami okunarak âra istihsal edildi)

REİS — Efendim, reye iştirak eden (176), kabul edenler (137), reddedenler (32), müstenkifler (7) dir. Muamele tamamdır. Şu halde kanun (137) reyle kabul edilmiştir.

Pazartesi günü saat ikide içtima etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

(Saat 6 sonrada Celse tatil edildi)

Şimendifer tarifesinin altı misline iblâğı hakkındaki Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kanunu kabul edenler)

Hamdi B. (Amasya), Ali B. (Amasya), Ali Rıza Ef. (Amasya), Mehmet (Ragıp B. (Amasya), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Rasih Ef. (Antalya), Mustafa B. (Antalya), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Esat Ef. (Aydın), Tahsin B. (Aydın), Hafız Abdullah Ef. (İzmit), Halil İbrahim Ef. (İzmit), İsmail B. (Erzurum), Mehmet Salih Ef. (Erzurum), Durak B. (Erzurum), Nusret Ef. (Erzurum), Celâleddin Arif B. (Erzurum), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Halil B. (Ertuğrul), Necib B. (Ertuğrul), Mehmet Emin B. (Ergani), Nüzhet B. (Ergani), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), İsmail Remzi Ef. (İsparta), Hacı Tahir Ef. (İsparta), Hüseyin hüsnü Ef. (İsparta), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), Ahmet Ferit B. (İstanbul), Adnan B. (İstanbul), Eyüb Sabri B. (Eskişehir), Hacı Feyzi Ef. (Elâziz), Rasim B. (Elâziz), Naci B. (Elâziz), Muhittin B. (Elâziz), Rüstem B. (Oltu), Yasin B. (Oltu), Şevki B. (İçel), Naim Ef. (İçel), Dr. Refik B. (Bayazıt), Hacı Mehmet Ef. (Bayazıt), Şevket B. (Bayazıt), Atif B. (Bayazıt), Hüsnü B. (Bitlis), Ziya B. (Bitlis), Operatör Emin B. (Bursa), Şeyh Servet Ef.

(Bursa), Mustafa Fehmi Ef. (Bursa), Necati B. (Bursa), Ali Ulvi B. (Burdur), Veli B. (Burdur), Dr. Fuat B. (Bolu), Şükrü B. (Bolu), Nuri B. (Bolu), Yusuf İzzet Pş. (Bolu), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Hafız Hamdi B. (Biga), Hamdi B. (Tokad), Rifat B. (Tokad), İzzet B. Tokad), Mustafa B. (Tokad), Nâzim B. (Tokad), Süleyman B. (Canik), Rasim B. (Cebelibereket), Faik B. (Cebelibereket), Sıddık B. (Çorum), Dursun B. (Çorum), Fuat B. (Çorum), İsmet B. (Çorum), Tufan B. (Hakkâri), Mazhar Müfit B. (Hakkâri), Abdülhak Tevfik B. (Dersim), Diyar Ağa (Dersim), Hasan Ef. (Denizli), Mazlum Babaefendi (Denizli), Hacı Şükrü B. (Diyaribekir), Mustafa Ef. (Diyaribekir), Mustafa Sabri Ef. (Siird), Rıza Vamık B. (Sinob), Şevket B. (Sinob), Emir Pş. (Sivas), Rasim B. (Sivas), Avni B. (Saruhan), Mustafa Necati B. (Saruhan), Recai B. (Trabzon), Ali Şükrü B. (Trabzon), Hafız Mehmet B. (Trabzon), Nebizâde Hamdi B. (Trabzon), Celâl B. (Trabzon), Hasan B. (Trabzon), Hafız Şahin Ef. (Anteb), Ragıp B. (Anteb), Hâcim Muhiddin B. (Karesi), Mustafa B. (Karahisarı Şarki), Mehmet Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Ömer Lûtfi B. (Karahisarı Sahib), Hulûsi Ef. (Kas-

tamonu), Sabri Ef. (Kastamonu), Besim B. (Kastamonu), Dr. Fikret B. (Kozan), Rifat B. (Konya), Sadık B. (Kırşehir), Cevdet B. (Kırşehir), Sabit Ef. (Kayseri), Atıf B. (Kayseri), Rifat B. (Kayseri), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Ruşen B. (Gümüşane), Mehmet B. (Gümüşane), Ali Haydar B. (Genç), Ali Vasfi B. (Genç), Şeyh Fikri Ef. (Genç), Celâl B. (Genç), Sait B. (Kengiri), Ziya B. (Kengiri), Neşet B. Kengiri, Tevfik Ef. (Kengiri), Besim Atalay B. (Kütahya), Şeyh Seyfi Ef. (Kütahya), Osman B. (Lâzistan), Derviş B. (Mardin), Salâhaddin B. (Mersin), Refet Ef. (Maraş), Hacı Garipağa (Malatya), Lûtfi B. (Malatya), Feyzi Ef. (Malatya), Hacı Ahmet Hamdi B. (Muş), Ata B. (Niğde), Hasan Sıddık B. (Van), Haydar B. (Van), Ahmet Ef. (Yozgad), Rıza B. (Yozgad), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Feyyaz Âli B. (Yozgad), İsmail Fazıl Pş. (Yozgad), Bahri B. (Yozgad).

(Kanunu reddedenler)

Hüseyin Tahsin B. (Antalya), Ali Vefa B.

(Antalya), Hacı Atıf Ef. (Ankara), Asım B. (Erzurum), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Mehmet Nadir B. (İsparta), Ali Ef. (İçel), Mehmet B. (Biga), Emin B. (Canik), Hakkı Hâmi B. (Sinob), Abdülğani B. (Siverek), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Hasan Basri B. (Karesi), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarı Sahib), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Abdülkadir Kemali B. (Kastamonu), Hasan Ef. (Kozan), Arif B. (Konya), Hacı Bekir Ef. (Konya), Ömer Vehbi Ef. (Konya), Kâzım Hüsnü B. (Konya), Mehmet Vehbi Ef. (Konya), Musa Kâzım Ef. (Konya), Ahmet Hilmi B. (Kayseri), Hacı Mustafa B. (Gümüşane), Ragıp B. (Kütahya), Ziya Hurşit B. (Lâzistan), İsmail Safa B. (Mersin), Yusuf Ziya B. (Mersin), Mustafa Hilmi B. Niğde).

(Müstenkifler)

Zamir Ef. (Adana), Hamit B. (Biga), Salih Ef. (Siird), Abdülhalim Çelebi Ef. (Konya), Refik B. (Konya), Behçet B. (Kengiri), Cemil B. (Kütahya), Sadettin B. (Menteşe).

